

گزارش فصلی

تحولات اقتصاد ایران

بانک خاورمیانه
Middle East Bank

زمستان ۱۴۰۰

تذکر

آمار و اطلاعات استفاده شده در این گزارش جدیدترین و به‌روزترین آمار و اطلاعاتی است که در زمان انتشار آن (۲۲ فروردین ۱۴۰۱) از منابع معتبری که در متن یا زیرنویس‌ها ذکر شده‌اند قابل دسترسی بوده است. آمار، اطلاعات و تحلیل‌های ارائه شده در این گزارش صرفاً جنبه اطلاع‌رسانی داشته و هیچ مسئولیت یا تعهدی را از سوی بانک خاورمیانه و یا سازمان‌ها و افراد وابسته به آن ایجاد نمی‌نماید.

فهرست مطالب

۲	اقتصاد ایران در یک نگاه
۳	۱. بخش واقعی
۷	۲. قیمت‌ها و تورم
۹	۳. تراز پرداخت‌ها
۱۱	۴. بازار ارز
۱۲	۵. متغیرهای پولی و اعتباری
۱۵	۶. وضعیت مالی دولت
۱۹	۷. بازار سرمایه
۲۰	۸. سایر تحولات

یادداشت: در این گزارش هر جا نرخ رشد متغیری ارائه شده، منظور درصد تغییر آن متغیر در دوره یا مقطع مورد بحث نسبت به دوره یا مقطع مشابه در سال قبل از آن است، مگر این که خلاف آن ذکر شده باشد. برای مثال، منظور از «رشد درآمدهای نفتی در بهار ۱۴۰۰»، درصد تغییر این درآمدها در بهار ۱۴۰۰ نسبت به بهار ۱۳۹۹ است.

نسخه الکترونیکی این گزارش و شماره‌های قبل از آن در آدرس زیر قابل دسترسی است:
<http://middleeastbank.ir/page/EconomicReports>

اقتصاد ایران در یک نگاه

شاخص	پاییز ۱۳۹۹	زمستان ۱۳۹۹	سال ۱۳۹۹	بهار ۱۴۰۰	تابستان ۱۴۰۰	پاییز ۱۴۰۰	زمستان ۱۴۰۰	سال ۱۴۰۰
مشارکت و بیکاری (درصد)								
نرخ مشارکت جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر	۴۱/۴	۴۰/۹	۴۱/۳	۴۱/۴	۴۱/۱	۴۰/۹	۴۰/۴	-
نرخ بیکاری جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر	۲۳/۷	۲۳/۶	۲۳/۷	۲۲/۱	۲۵/۷	۲۳/۶	۲۳/۱	-
نرخ بیکاری جوانان ۱۵ تا ۲۴ ساله	۲۳/۷	۲۳/۶	۲۳/۷	۲۲/۱	۲۵/۷	۲۳/۶	۲۳/۱	-
نرخ رشد تولید ناخالص داخلی و زیربخش‌های آن به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۹۵ (درصد)								
تولید ناخالص داخلی	۳/۰	۵/۴	۲/۹	۶/۲	۱/۰	۵/۷	-	-
صنایع و معادن	۷/۳	۱۰/۰	۷/۶	۱/۶	-۵/۱	۳/۸	-	-
نفت	۸/۶	۲۷/۲	۸/۷	۲۳/۳	۷/۴	۵/۴	-	-
کشاورزی	۴/۹	۴/۱	۴/۳	-۲/۲	-۱/۹	-۲/۵	-	-
خدمات	-۰/۱	-۰/۸	-۰/۲	۷/۴	۴/۲	۸/۱	-	-
تولید ناخالص داخلی بدون نفت	۲/۴	۳/۴	۲/۴	۴/۷	۰/۵	۵/۸	-	-
تشکیل سرمایه ثابت ناخالص (به قیمت بازار)	۱/۷	۱۰/۵	۵/۰	-۳/۹	-۱۲/۷	۲/۴	-	-
نفت (هزار بشکه در روز)								
متوسط تولید*	۱,۹۸۶	۲,۱۹۸	۲,۰۲۳	۲,۴۴۰	۲,۴۸۱	۲,۴۷۹	-	-
نرخ تورم نقطه به نقطه (درصد)								
رشد شاخص بهای مصرف‌کننده (۱۳۹۵=۱۰۰)	۴۴/۲	۴۷/۷	۳۶/۴	۴۷/۶	۴۳/۷	۳۵/۲	۳۴/۷	۴۰/۲
رشد شاخص بهای تولیدکننده (۱۳۹۵=۱۰۰)	۵۸/۸	۶۷/۵	۴۶/۷	۷۳/۰	۵۸/۹	۴۸/۶	-	-
تراز پرداخت‌ها (میلیون دلار)								
صادرات نفتی	۶,۰۵۶	۶,۴۲۹	۲۱,۰۴۳	۸,۷۰۲	۹,۹۷۴	۹,۲۶۵	-	-
صادرات غیرنفتی	۸,۰۲۵	۹,۲۰۸	۲۸,۸۰۵	۸,۵۸۲	۸,۸۴۹	۱۰,۶۳۵	-	-
واردات کالا	۱۱,۹۶۳	۱۳,۶۷۶	۴۶,۶۱۲	۱۳,۰۲۵	۱۵,۰۱۰	۱۶,۱۷۲	-	-
تراز حساب کالا	۲,۱۱۹	۱,۹۶۱	۳,۲۳۶	۴,۲۶۰	۳,۸۱۳	۳,۷۲۹	-	-
تراز بازرگانی غیرنفتی	-۳,۹۳۸	-۴,۴۶۸	-۱۷,۸۰۶	-۴,۴۴۲	-۶,۱۶۱	-۵,۵۲۷	-	-
تراز حساب جاری	۱,۱۲۴	-۳	-۷۰۸	۳,۵۳۴	۲,۴۶۳	۲,۲۱۱	-	-
تراز حساب سرمایه	-۱,۲۶۷	-۱,۱۵۹	-۶,۳۱۸	-۳,۱۷۴	-۳,۱۶۶	-۳,۷۹۴	-	-
تغییر در ذخایر بین‌المللی	-۹۵۰	۱۹۳	-۲,۶۴۱	۶۹۹	-۷۴۷	-۲,۱۶۴	-	-
نرخ برابری دلار آمریکا با ریال (متوسط طی دوره)								
بازار آزاد	۲۷۲,۹۵۰	۲۴۴,۰۲۷	۲۲۵,۰۵۴	۲۳۳,۸۲۰	۲۶۰,۸۶۷	۲۷۸,۱۳۱	۲۶۷,۵۰۷	۲۶۰,۰۸۱
رسمی	۴۲,۰۰۰	۴۲,۰۰۰	۴۲,۰۰۰	۴۲,۰۰۰	۴۲,۰۰۰	۴۲,۰۰۰	۴۲,۰۰۰	۴۲,۰۰۰
سامانه نیما (حواله)	۲۵۱,۹۱۴	۲۴۱,۱۰۶	۲۰۶,۲۰۴	۲۱۷,۵۸۲	۲۲۵,۹۷	۲۳۵,۵۸۳	۲۴۳,۵۳۶	۲۳۰,۶۲۵
متغیرهای پولی و اعتباری (هزار میلیارد ریال - در انتهای دوره)								
پایه پولی	۴,۰۷۵/۴	۴,۵۵۹/۵	۴,۵۵۹/۵	۵,۰۰۹/۰	۵,۱۸۹/۲	۵,۶۰۸/۶	-	-
بدهی بانک‌ها به بانک مرکزی	۱,۲۶۸/۴	۱,۲۰۳/۰	۱,۲۰۳/۰	۱,۱۳۴/۴	۱,۲۷۳/۵	۱,۵۲۷/۴	-	-
خالص بدهی بخش دولتی به بانک مرکزی	۱۲۳/۰	-۲۱۹/۴	-۲۱۹/۴	۴۰۸/۲	۳۶/۹	-۳۹۳/۶	-	-
خالص دارایی‌های خارجی بانک مرکزی	۳,۸۳۸/۳	۴,۴۲۷/۲	۴,۴۲۷/۲	۴,۷۹۰/۹	۴,۹۵۶/۳	۴,۹۳۵/۷	-	-
تقدینگی	۳۱,۳۰۰/۲	۳۴,۷۶۱/۷	۳۴,۷۶۱/۷	۳۷,۰۵۴/۰	۴۰,۶۷۶/۰	۴۴,۲۶۹/۹	-	-
حجم پول	۶,۱۷۰/۳	۶,۹۰۹/۶	۶,۹۰۹/۶	۷,۲۶۱/۹	۸,۱۶۴/۹	۸,۷۷۹/۰	-	-
سپرده‌های دیداری	۵,۵۲۸/۱	۶,۱۷۴/۶	۶,۱۷۴/۶	۶,۵۴۶/۹	۷,۴۳۷/۸	۸,۰۴۰/۲	-	-
شبه پول (سپرده‌های غیردیداری)	۲۵,۱۲۹/۹	۲۷,۸۵۲/۱	۲۷,۸۵۲/۱	۲۹,۷۹۲/۱	۳۲,۵۱۱/۱	۳۵,۴۹۰/۹	-	-
وضعیت مالی دولت (هزار میلیارد ریال)								
داده‌های این بخش در دسترس نیست.								
بورس اوراق بهادار تهران (در آخرین روز دوره)								
شاخص کل	۱,۴۳۹,۱۲۴	۱,۳۰۷,۶۵۷	۱,۳۰۷,۶۵۷	۱,۱۶۸,۵۹۲	۱,۳۸۶,۴۵۱	۱,۳۱۸,۴۶۷	۱,۳۶۷,۲۴۷	۱,۳۶۷,۲۴۷
شاخص مالی	۲,۰۰۱,۹۳۹	۱,۷۸۲,۰۶۸	۱,۷۸۲,۰۶۸	۱,۶۲۲,۶۷۷	۱,۵۵۸,۷۵۱	۱,۴۰۴,۳۰۴	۱,۴۷۴,۹۶۴	۱,۴۷۴,۹۶۴
شاخص صنعت	۱,۲۶۴,۵۳۲	۱,۱۵۴,۲۵۸	۱,۱۵۴,۲۵۸	۱,۰۲۷,۵۸۹	۱,۲۶۹,۸۹۹	۱,۲۱۸,۳۳۹	۱,۲۶۰,۸۱۹	۱,۲۶۰,۸۱۹
ارزش بازار (هزار میلیارد ریال)	۶۰۰,۳۵	۵۲,۲۳۰	۵۲,۲۳۰	۴۶,۶۶۰	۵۳,۴۲۷	۵۳,۶۹۴	۵۳,۶۰۴	۵۳,۶۰۴

مأخذ: گزارش‌های مختلف بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، مرکز آمار ایران و شرکت بورس اوراق بهادار تهران
* بر اساس گزارش‌های اوپک (منابع ثانویه)

۱. بخش واقعی

سه ماهه سوم تقلیل یافته است. گروه صنایع و معادن در گزارش بانک مرکزی در پاییز ۱۴۰۰ معادل ۳/۸ درصد رشد داشته، در حالی که به دلیل رشد منفی این بخش در فصل دوم این سال، رشد آن در نه ماهه نخست سال ۱۴۰۰ صفر بوده است. در این گروه زیربخش آبرسانی، مدیریت پسماند، فاضلاب و فعالیتهای تصفیه بیشترین رشد (۵/۷ درصد) و زیربخش ساختمان کمترین رشد (منفی ۱۳/۶ درصد) را در نه ماهه نخست سال ۱۴۰۰ تجربه کردند. در گزارش مرکز آمار گروه صنعت شامل استخراج نفت و گاز طبیعی نیز می‌شود. در گزارش مرکز آمار بیشترین رشد در بین زیرمجموعه‌های زیرگروه صنعت در نه ماهه نخست سال ۱۴۰۰ مربوط به زیربخش معدن با رشد ۱۱/۸ درصد است که عامل اصلی آن رشد ۱۳/۴ درصدی استخراج نفت و گاز طبیعی است. پس از زیربخش معدن، زیربخش ساختمان با رشد ۶/۳ درصدی در نه ماهه نخست سال ۱۴۰۰ قرار دارد که در تضاد با گزارش بانک مرکزی است. در گزارش مرکز آمار، زیرگروه صنعت رشد ۳/۴ درصدی در نه ماهه نخست سال داشته که ۰/۲ واحد درصد کمتر از گزارش بانک مرکزی است.

گروه خدمات در گزارش بانک مرکزی در پاییز سال ۱۴۰۰ رشد ۸/۱ درصدی و در نه ماهه نخست این سال رشد ۶/۵ درصدی را ثبت کرده است. در این گروه زیرمجموعه فعالیتهای حرفه‌ای، علمی و فنی بیشترین رشد (۳۷/۲ درصد) را در نه ماهه نخست سال داشته و فعالیتهای مالی و بیمه رشد منفی ۴/۲ درصد را در همین مدت تجربه کرده است. این در حالی است که فعالیتهای مالی و بیمه در سال ۱۳۹۹ رشد ۸/۷ درصدی را به ثبت رسانده بود. علاوه بر این، رشد زیربخش‌های فعالیتهای مربوط به تأمین جا و غذا، بهداشت و مددکاری اجتماعی و اطلاعات و ارتباطات قابل توجه بوده و به ترتیب ۲۷/۱ درصد، ۱۸/۶ درصد و ۱۵/۱ درصد در نه ماهه نخست سال ۱۴۰۰ رشد داشته‌اند. در گزارش مرکز آمار، بخش خدمات در فصل پاییز و نه ماهه نخست سال ۱۴۰۰ به ترتیب با رشدهای ۵/۷ درصد و ۵/۱ درصد همراه بوده است. در این بین بیشترین رشد در نه ماهه نخست سال مربوط به زیربخش خدمات اجتماعی، شخصی و خانگی (۲۹/۵ درصد) بوده و زیربخش واسطه‌گری‌های مالی رشد اندک ۰/۲ درصدی را تجربه کرده است. این در حالی است که رشد زیربخش فعالیتهای مالی و بیمه (واسطه‌گری‌های مالی) در گزارش بانک مرکزی منفی بوده است.

از سوی دیگر نرخ رشد اقتصادی گروه کشاورزی در گزارش بانک مرکزی منفی ۲/۱ درصد و در گزارش مرکز آمار منفی ۳/۷ درصد در نه ماهه نخست سال ۱۴۰۰ گزارش شده است. طبق گزارش بانک مرکزی، رشد منفی این بخش ناشی از کاهش ۱۱/۳ درصدی تولید محصولات زراعی و افت ۰/۷ درصدی تولید محصولات اصلی دامی بوده است، در حالی که تولید محصولات باغی ۴/۸ درصد افزایش یافته است. جدول ۱ جزئیات نرخ رشد اقتصادی فصول مختلف سال ۱۳۹۹، سه فصل نخست سال ۱۴۰۰ و نه ماهه‌های نخست هر دو سال را برای گروه‌های اصلی اقتصاد کشور بر مبنای گزارش بانک مرکزی نشان می‌دهد.

آخرین آمار منتشرشده حساب‌های ملی سال ۱۴۰۰ از سوی بانک مرکزی در زمان تهیه این یادداشت از رشد مثبت اقتصادی کشور در نه ماهه نخست این سال حکایت دارد. در این مدت رشد بخش «کشاورزی» منفی بوده و بخش «صنایع و معادن» رشد نداشته، در حالی که گروه‌های «نفت» و «خدمات» رشدهای مثبت را تجربه کرده‌اند. در گزارش مرکز آمار نیز رشد مثبت اقتصادی در نه ماهه نخست سال ۱۴۰۰ به ثبت رسیده است. باید توجه داشت که گزارش مرکز آمار به قیمت‌های بازار محاسبه شده و گزارش بانک مرکزی به قیمت پایه ارایه شده است. در عین حال تفاوت‌هایی در نحوه دسته‌بندی فعالیتهای اقتصادی بین این دو گزارش وجود دارند. علاوه بر این، جهت محاسبه تولید به قیمت ثابت در گزارش بانک مرکزی سال ۱۳۹۵ در نظر گرفته شده و در گزارش مرکز آمار ایران از سال پایه ۱۳۹۰ استفاده شده است.

بر اساس گزارش بانک مرکزی، کل ارزش افزوده ایجادشده (به قیمت جاری) در اقتصاد کشور در نه ماهه نخست سال ۱۴۰۰ بالغ بر ۴۳،۱۶۶/۴ هزار میلیارد ریال بوده که به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۹۵ از رشد اقتصادی ۴/۱ درصدی حکایت دارد. بخش عمده رشد اقتصادی نه ماهه نخست سال ۱۴۰۰ مربوط به بخش خدمات با سهم از رشد ۳/۵ واحد درصدی بوده است. سهم از رشد بخش نفت نیز ۰/۹ واحد درصد محاسبه شده است. رشد ۶/۵ درصدی گروه خدمات در این مدت در حالی رقم خورده است که در نه ماهه نخست سال ۱۳۹۹ و به دلیل محدودیتهای ناشی از شیوع ویروس کرونا، رشد این بخش منفی ۰/۵ درصد ثبت شده بود. رشد اقتصادی بدون نفت در نه ماهه نخست سال ۱۴۰۰ معادل ۳/۴ درصد برآورد شده است.

از طرف دیگر و بر اساس گزارش مرکز آمار ایران، محصول ناخالص داخلی به قیمت بازار در نه ماهه نخست ۱۴۰۰ بالغ بر ۵۹،۴۶۳ هزار میلیارد ریال بوده که به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۹۰ از رشد اقتصادی ۵/۱ درصدی حکایت دارد. در گزارش مرکز آمار ایران، رشد اقتصادی بدون نفت در این مدت ۳/۸ درصد عنوان شده است.

طبق گزارش بانک مرکزی، گروه نفت که در تمام فصول سال ۱۳۹۸ و فصل نخست سال ۱۳۹۹ رشد منفی را تجربه کرده بود، از تابستان سال ۱۳۹۹ به این سو با رشد قابل توجه ارزش افزوده مواجه شد، اگرچه رشد مثبت این بخش در سال ۱۴۰۰ روندی نزولی داشته است. در واقع رشد ۲۳/۳ درصدی بخش نفت در فصل نخست این سال به ۷/۴ درصد در فصل دوم و ۵/۴ درصد در فصل سوم رسیده است. به عبارت دیگر به نظر می‌رسد تولید نفت ایران که پس از پیروزی حزب دموکرات در انتخابات اخیر ریاست جمهوری آمریکا جهش قابل توجهی داشت، بدون حصول توافق نهایی با آمریکا امکان رشد بیشتر از این را نخواهد داشت و احتمالاً در فصول آینده شاهد متوقف شدن رشد این بخش خواهیم بود. در گزارش مرکز آمار نیز روند مشابهی برای زیرمجموعه استخراج نفت و گاز طبیعی در گروه معدن مشاهده می‌شود و رشد ۲۷/۵ درصدی آن در سه ماهه اول سال ۱۴۰۰ به رشد ۱۰/۰ درصدی در سه ماهه دوم و رشد ۴/۳ درصدی در

جدول ۱- نرخ رشد تولید ناخالص داخلی و زیرمجموعه‌های آن به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۹۵ (درصد)

سهم از رشد در نه ماهه ۱۴۰۰	۱۴۰۰					۱۳۹۹					
	نه ماهه نخست	پاییز	تابستان	بهار	سال	زمستان	پاییز	تابستان	بهار	نه ماهه نخست	
-۰/۳	-۲/۱	-۲/۵	-۱/۹	-۲/۲	۴/۳	۴/۱	۴/۳	۴/۹	۳/۹	۴/۶	گروه کشاورزی
۰/۹	۱۱/۷	۵/۴	۷/۴	۲۳/۳	۸/۷	۲۷/۲	۲/۸	۸/۶	۱۲/۶	-۱۰/۷	گروه نفت
۰/۰	۰/۰	۳/۸	-۵/۱	۱/۶	۷/۶	۱۰/۰	۶/۷	۷/۳	۶/۰	۷/۰	گروه صنایع و معادن
۳/۵	۶/۵	۸/۱	۴/۲	۷/۴	-۰/۲	۰/۸	-۰/۵	-۰/۱	۱/۰	-۲/۵	گروه خدمات
-	۳/۴	۵/۸	۰/۵	۴/۷	۲/۴	۳/۴	۲/۱	۲/۴	۲/۹	۰/۷	تولید ناخالص داخلی به قیمت پایه (بدون نفت)
۴/۱	۴/۱	۵/۷	۱/۰	۶/۲	۲/۹	۵/۴	۲/۱	۳/۰	۳/۵	-۰/۳	تولید ناخالص داخلی به قیمت پایه

مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، گزارش تحولات بخش واقعی اقتصاد ایران نه ماهه سال ۱۴۰۰ (به قیمت‌های جاری و ثابت سال پایه ۱۳۹۵)

و سایر اقلام می‌شود. در این گزارش رشد تشکیل سرمایه به شکل ماشینی‌آلات در نه ماهه نخست سال ۱۴۰۰ مثبت ۱۲/۸ درصد بوده، در حالی که تشکیل سرمایه به شکل ساختمان رشد منفی ۱۳/۴ درصدی را تجربه کرده است. دسته سایر نیز در این مدت کاهش ۱/۸ درصدی را به ثبت رسانده است. افزایش تشکیل سرمایه در بخش ماشینی‌آلات به دلیل افزایش واردات کالاهای سرمایه‌ای و همچنین رشد تولید کالاهای سرمایه‌ای داخلی بوده است. از طرفی، رشد منفی تشکیل سرمایه ثابت ناخالص به شکل ساختمان هم در بخش خصوصی و هم در بخش دولتی به وقوع پیوسته است. در گزارش مرکز آمار اما رشد تشکیل سرمایه ثابت ناخالص در بخش ماشینی‌آلات در نه ماهه نخست سال ۱۴۰۰ مثبت ۳/۵ درصد و در بخش ساختمان مثبت ۶/۳ درصد عنوان شده است. به این ترتیب در گزارش مرکز آمار، کل تشکیل سرمایه ثابت ناخالص در نه ماهه نخست سال ۱۴۰۰ نه تنها به قیمت‌های عملکرد تجارت خارجی کشور در گزارش بانک مرکزی از افزایش همزمان صادرات و واردات کالاهای و خدمات (رشدی به ترتیب ۵/۴ درصدی و ۲۵/۵ درصدی) در نه ماهه نخست سال ۱۴۰۰ حکایت دارد. این در حالی است که صادرات و واردات کالاهای و خدمات در گزارش مرکز آمار به ترتیب دارای رشدهای ۱۴/۸ درصدی و ۰/۳ درصدی است. جدول ۲ نرخ رشد هزینه ناخالص داخلی را به تفکیک اجزای آن و بر اساس گزارش بانک مرکزی به تصویر می‌کشد.

جدول ۲- نرخ رشد هزینه ناخالص داخلی و اجزای آن به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۹۵ (درصد)

۱۴۰۰		۱۳۹۹		سال	
نه ماهه نخست	پاییز	تابستان	بهار	سال	نه ماهه نخست
۳/۴	۴/۶	۳/۷	۱/۷	-۰/۵	-۱/۶
۳/۴	۳/۵	۶/۵	۰/۰	-۱/۱	۳/۷
-۵/۲	۲/۴	-۱۲/۷	-۳/۹	۵/۰	۳/۰
۱۲/۸	۱۸/۲	۶/۲	۱۴/۳	۳/۱	۱/۵
-۱۳/۴	-۶/۷	-۲۱/۴	-۱۰/۳	۶/۸	۴/۰
-۱/۸	۰/۷	-۱/۹	-۳/۵	-۱۱/۸	-۴/۷
۵/۴	-۸/۶	-۱/۴	۳۵/۶	-۱۰/۴	-۱۹/۷
۲۵/۵	۲۷/۶	۱۹/۴	۳۰/۵	-۲۸/۷	-۳۲/۷
۵/۰	۷/۲	۱/۲	۷/۳	۱/۸	۰/۹

مآخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، گزارش تحولات بخش واقعی اقتصاد ایران نه ماهه سال ۱۴۰۰ (به قیمت‌های جاری و ثابت سال پایه ۱۳۹۵)

سرمایه‌گذاری

بهره‌برداری در بخش صنعت، شامل پروانه‌های بهره‌برداری ایجاد و توسعه‌ای، در یازده ماه ابتدایی سال ۱۴۰۰ معادل ۶,۸۴۴ واحد بوده که ۳/۴ درصد بیشتر از دوره مشابه سال قبل است و سرمایه مربوط به این پروانه‌های بهره‌برداری رشد ۲۸/۱ درصدی را تجربه کرده و به ۲,۳۷۲/۶ هزار میلیارد ریال رسیده است. جدول ۳ سرمایه پیش‌بینی شده برای جوازهای تأسیس صادره و همچنین سرمایه محقق شده در پروانه‌های بهره‌برداری مجوز داده شده در بخش صنعت را نشان می‌دهد.

جدول ۳- سرمایه مجوزهای صادر شده (هزار میلیارد ریال)

درصد تغییر	یازده ماهه نخست ۱۴۰۰	یازده ماهه نخست ۱۳۹۹
۸۳/۰	۱۱,۱۹۴/۳	۶,۱۱۸/۴
۲۸/۱	۲,۳۷۲/۶	۱,۸۵۲/۱

مآخذ: گزارش وضعیت شاخص‌های صنعت، معدن و تجارت در یازده ماهه نخست سال ۱۴۰۰، وزارت صنعت، معدن و تجارت

داده‌های مقدماتی بانک مرکزی نشان می‌دهند که روند کاهشی مصرف بخش خصوصی که به افت مستمر رفاه خانوار منجر شده بود، از فصل چهارم سال ۱۳۹۹ متوقف شد. رشد مصرف بخش خصوصی که در نه ماهه نخست سال ۱۳۹۹ معادل منفی ۱/۶ درصد بود، در نه ماهه نخست سال ۱۴۰۰ به ۳/۴ درصد رسید. روند تغییرات مصرف خصوصی در گزارش مرکز آمار مشابه بانک مرکزی است، به نحوی که در گزارش مرکز آمار نیز کاهش مصرف خصوصی از زمستان سال ۱۳۹۹ متوقف شده و پس از آن با آهنگی فزاینده افزایش یافته است، اگرچه در گزارش مرکز آمار، مصرف خصوصی در نه ماهه نخست سال ۱۴۰۰ رشد قابل توجه ۱۳/۰ درصدی را تجربه کرده است. رشد مصرف دولتی در نیمه نخست سال ۱۴۰۰ نیز در هر دو گزارش مثبت بوده است (۳/۴ درصد در گزارش بانک مرکزی و ۵/۳ درصد در گزارش مرکز آمار). طبق گزارش بانک مرکزی، تشکیل سرمایه ثابت ناخالص در نه ماهه نخست سال ۱۴۰۰، برخلاف سال ۱۳۹۹، منقبض شده و رشد منفی ۵/۲ درصدی را تجربه کرده است. البته سرمایه‌گذاری به قیمت‌های ثابت در پاییز ۱۴۰۰ معادل ۲/۴ درصد بیشتر از پاییز ۱۳۹۹ بوده و رشد منفی نه ماهه نخست مربوط دو فصل ابتدایی سال است. تا بهار ۱۴۰۰ در گزارش‌های بانک مرکزی، تشکیل سرمایه به دو گروه ساختمان و ماشینی‌آلات تقسیم‌بندی می‌شد، در حالی که در گزارش دو فصل اخیر دسته سومی تحت عنوان «سایر تشکیل سرمایه» اضافه شده که شامل هزینه‌های تحقیق و توسعه، اکتشاف معادن، اشیاء گران‌بها

نفت

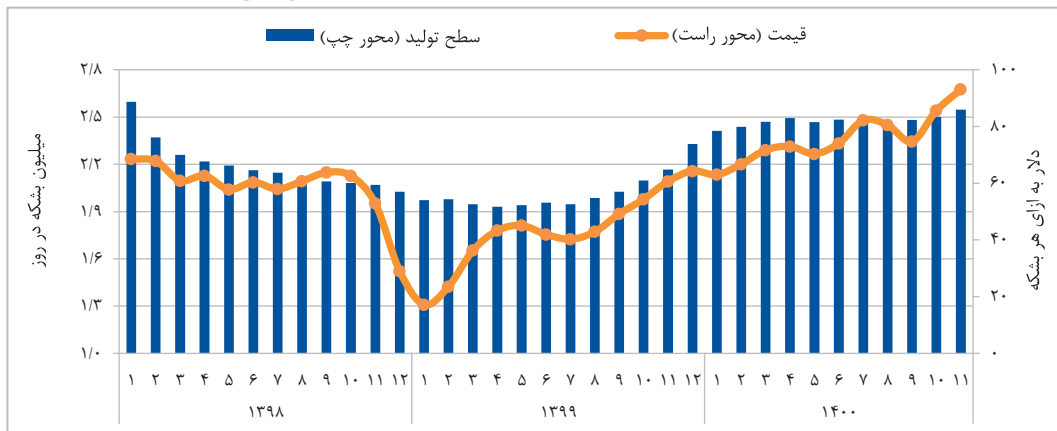
استفاده از منابع غیررسمی مانند داده‌های شرکت اطلاعات انرژی و ردیابی کپلر (Kpler) معمولاً تخمینی از این مقدار اعلام می‌کند. بر این اساس، صادرات نفت ایران در ژانویه ۲۰۲۲ در بازه‌ای حدود ۷۰۰ هزار بشکه در روز تا بیش از یک میلیون بشکه در روز تخمین خورده است. گستردگی این بازه نشان از دشواری ردیابی تانکرهای نفت دارد. صادرات نفت ایران در سال ۱۳۹۸ به حدود ۲۰۰ هزار بشکه در روز و با شیوع ویروس کرونا و کاهش تقاضای جهانی در اوایل سال ۱۳۹۹ به زیر ۱۰۰ هزار بشکه در روز نیز رسیده بود. اما به مرور و به ویژه پس از روی کار آمدن دولت جدید در آمریکا و گسترش واکسیناسیون عمومی در بسیاری از کشورهای جهان و رفع محدودیت‌های ناشی از کرونا و افزایش تقاضای جهانی نفت، این رقم بهبود یافت. با این حال خریدار عمده نفت ایران چین است و فارغ از دریافت تخفیف قابل توجه در قیمت نفت ایران، وضعیت پرداخت یا عدم پرداخت وجوه مربوطه چندان مشخص نیست.

قیمت نفت خام سنگین ایران که در طول سال ۱۳۹۸ عمدتاً بیش از ۶۰ دلار به ازای هر بشکه بود، در پی شیوع گسترده ویروس کرونا در سطح جهان و افت تقاضای جهانی نفت به شدت کاهش یافت و حتی در فرودین ۱۳۹۹ به حدود بشکه‌ای ۱۷ دلار رسید. با این حال در ماه‌های بعدی قیمت نفت به تدریج رو به افزایش گذاشت. طبق گزارش اوپک قیمت نفت سنگین ایران در سال ۲۰۲۱ به طور متوسط معادل ۵۷/۵ دلار به ازای هر بشکه بوده که ۵۱ درصد بیش از سال میلادی قبل از آن است.

قیمت نفت سنگین ایران در ماه فوریه ۲۰۲۲ (تقریباً مطابق با بهمن ۱۴۰۰) به ۹۳/۰ دلار به ازای هر بشکه بالغ شد که بخشی از این افزایش ناشی از حمله نظامی روسیه به اوکراین در هفته پایانی این ماه بود. تداوم بحران اوکراین می‌تواند به تثبیت قیمت نفت ایران در محدوده‌ای بالاتر از ۱۰۰ دلار به ازای هر بشکه منجر شود. نمودار ۱ قیمت و تولید نفت خام ایران را از ابتدای سال ۱۳۹۸ نشان می‌دهد.

بخش نفت که در سال‌های گذشته یکی از ارکان اصلی اقتصاد کشور بود و بخش قابل توجهی از درآمدهای دولت را تشکیل می‌داد، در پی شرایط خاص تحریمی کشور تقریباً از اوایل سال ۱۳۹۸ نقش کم‌رنگی در اقتصاد ایران داشته است. بر اساس گزارش مقدماتی بانک مرکزی در فصل پاییز ۱۴۰۰، سهم گروه نفت و گاز از کل ارزش افزوده ایجادشده در کشور به قیمت‌های جاری به رقم ۷/۷ درصد رسیده و نسبت به فصل مشابه سال قبل با رشد ۲/۵ واحد درصدی روبه‌رو شده است. البته سهم ۷/۰ درصدی این گروه از تولید ناخالص داخلی در نه ماهه نخست سال ۱۴۰۰ همچنان از سهم آن در سال‌های ۱۳۹۶ تا ۱۳۹۸ (به ترتیب معادل ۱۳/۵ درصد، ۱۳/۰ درصد و ۷/۴ درصد) کمتر است. به بیان دیگر اگرچه از نیمه دوم سال ۱۳۹۹ به این سو، سهم بخش نفت از تولید ناخالص داخلی روندی صعودی داشته، اما همچنان فاصله قابل توجهی با روند تاریخی خود دارد. انتشار رسمی آمار تولید نفت کشور تقریباً از همان اوایل دور جدید تحریم‌ها در سال ۱۳۹۷ مختل شد و بهترین آمار در دسترس آن مربوط به گزارش‌های اوپک است که از منابع ثانویه دریافت می‌شود. بر اساس این گزارش‌ها، کل تولید نفت خام کشور در ماه فوریه ۲۰۲۲ (تقریباً مطابق با بهمن ۱۴۰۰)، به ۲/۵ میلیون بشکه در روز رسیده که نسبت به ماه مشابه سال قبل رشد ۱۷/۵ درصدی و نسبت به ماه مشابه دو سال قبل رشد ۲۳/۰ درصدی را نشان می‌دهد. به این ترتیب تولید نفت کشور نزدیک به سطح ابتدای سال ۱۳۹۸ شده، اگرچه هنوز با سطح حدود ۳/۸ میلیون بشکه در روز در دوره پس از توافق هسته‌ای فاصله دارد. آمار صادرات نفتی در سال‌های اخیر از آمار تولید محرمانه‌تر تلقی شده و تقریباً هیچ آمار رسمی داخلی یا خارجی از آن منتشر نمی‌شود. با این حال خبرگزاری رویترز به نقل از برخی منابع از جمله شرکت بین‌المللی انرژی اس‌وی‌بی^۱ و با

نمودار ۱- متوسط تولید روزانه نفت خام و متوسط قیمت نفت سنگین ایران

مأخذ: گزارش‌های ماهانه اوپک از بازار نفت، آمار تولید بر اساس منابع ثانویه یادداشت: داده‌های موجود در گزارش اوپک بر اساس ماه‌های میلادی بوده که در اینجا به طور تقریبی با ماه‌های شمسی جایگزین شده است.

در شهر تهران حدود ۳۵۱ میلیون ریال بود. این رقم البته رشد قابل توجه ۶/۲ درصدی را در مقایسه با بهمن‌ماه این سال نشان می‌داد که بیشترین رشد ماهانه در سال ۱۴۰۰ محسوب می‌شود. با توجه به این که رشد نقطه به نقطه متوسط قیمت یک متر مربع مسکن در شهر تهران در اسفندماه ۱۸/۷ واحد درصد کمتر از رشد نقطه به نقطه سطح عمومی قیمت‌ها (نرخ تورم) در همین ماه بوده است، قیمت مسکن در شهر تهران در سال ۱۴۰۰ به طور واقعی کاهش یافته است. در اسفندماه سال ۱۴۰۰، ۶,۸۳۴ معامله در بازار مسکن شهر

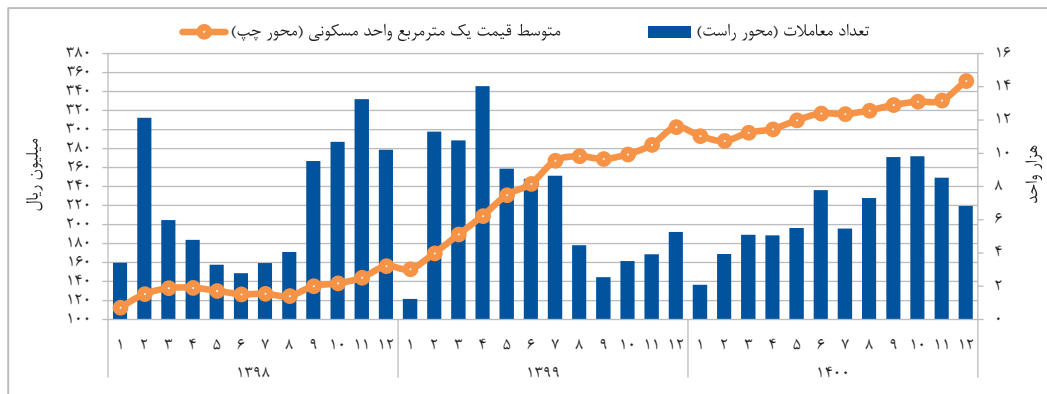
مسکن

بازار مسکن شهر تهران در سال ۱۴۰۰ با رشد کم قیمت‌ها و کاهش اندک معاملات مواجه بود. کل معاملات انجام شده در این سال در شهر تهران ۷/۳ درصد کمتر از تعداد معاملات در سال ۱۳۹۹ بود و متوسط قیمت یک متر مربع واحد مسکونی معامله‌شده در پایان سال ۱۴۰۰ تنها ۱۶/۰ درصد بیشتر از پایان سال ۱۳۹۹ بود. در اسفندماه سال ۱۴۰۰ متوسط قیمت یک مترمربع از واحدهای مسکونی معامله‌شده

تهران به ثبت رسید که ۲۹/۶ درصد بیشتر از ماه مشابه سال قبل و ۱۹/۹ درصد کمتر از بهمن ماه بود. شاخص اجاره بها در شهر تهران اما رشد ۴۵/۸ درصدی را در پایان سال ۱۴۰۰ تجربه کرد که بسیار بیشتر از رشد قیمت مسکن محسوب می شود. در واقع پس از بروز شوک های قیمتی در بازار مسکن در سال های ۱۳۹۷ تا ۱۳۹۹، بازار اجاره به تدریج واکنش نشان داده و انتظار می رود این رشد شاخص اجاره بها ادامه دار باشد. حدود ۵۳/۱ درصد از معاملات بازار مسکن

تهران به ثبت رسید که ۲۹/۶ درصد بیشتر از ماه مشابه سال قبل و ۱۹/۹ درصد کمتر از بهمن ماه بود. شاخص اجاره بها در شهر تهران اما رشد ۴۵/۸ درصدی را در پایان سال ۱۴۰۰ تجربه کرد که بسیار بیشتر از رشد قیمت مسکن محسوب می شود. در واقع پس از بروز شوک های قیمتی در بازار مسکن در سال های ۱۳۹۷ تا ۱۳۹۹، بازار اجاره به تدریج واکنش نشان داده و انتظار می رود این رشد شاخص اجاره بها ادامه دار باشد. حدود ۵۳/۱ درصد از معاملات بازار مسکن

نمودار ۲- تعداد معاملات واحدهای مسکونی و متوسط ماهانه قیمت یک متر مربع از این واحدها در شهر تهران

مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، گزارش بازار مسکن شهر تهران، شماره های مختلف

با کاهش ۰/۲ واحد درصدی مواجه شده است. همچنین ۹۱۷/۹ هزار نفر دارای تحصیلات عالی در این فصل بیکار بوده اند که حاکی از نرخ بیکاری ۱۳/۰ درصدی برای این گروه است. این رقم برای مردان و زنان تحصیل کرده به ترتیب برابر ۹/۷ درصد و ۲۰/۸ درصد ثبت شده است. در زمستان ۱۴۰۰ سهم افراد دارای تحصیلات دانشگاهی از کل شاغلان با افزایش ۱/۳ واحد درصدی نسبت به دوره مشابه سال قبل به ۲۶/۶ درصد بالغ شده و سهم آنها در میان بیکاران با کاهش ۰/۷ واحد درصدی به ۳۸/۱ درصد رسیده است. در گزارش مرکز آمار، به برآورد کل جمعیت دارای تحصیلات عالی و تغییرات آن اشاره نشده است.

با وجود افزایش ۷۲۱/۱ هزار نفری جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر کشور در زمستان ۱۴۰۰ نسبت به فصل مشابه سال قبل از آن، از جمعیت فعال در همین مدت ۲۹/۹ هزار نفر کاسته شده است که یکی از دلایل آن ناامیدی بخشی از این افراد از یافتن شغل مناسب بوده است. در این برهه تنها ۴۰/۴ درصد از جمعیت در سن کار کشور فعال بوده اند که این موضوع منجر به کاهش ۰/۵ واحد درصدی نرخ مشارکت در مقایسه با فصل مشابه سال گذشته شده است. این نرخ برای زنان تنها ۱۲/۸ درصد بوده و از همین جمعیت اندک ۴/۱ میلیون نفری زنان مایل به کار نیز تنها ۳/۵ میلیون نفر موفق به پیدا کردن شغل شده اند. در مجموع نسبت اشتغال (نسبت تعداد افراد شاغل به کل جمعیت در سن کار) با کاهش ۰/۳ واحد درصدی نسبت به زمستان ۱۳۹۹ به ۳۶/۶ درصد رسیده است. از حدود ۲۳/۲ میلیون نفر شاغل در این فصل، ۵۱/۹ درصد از آن ها در بخش خدمات، ۲۳/۶ درصد در بخش صنعت و مابقی (۱۴/۵ درصد) در بخش کشاورزی مشغول بوده اند. جدول ۴ برخی شاخص های مهم بازار کار کشور را در زمستان ۱۴۰۰ با فصل مشابه سال ۱۳۹۹ مقایسه می کند.

نیروی کار

بر اساس جدیدترین گزارش مرکز آمار ایران از بازار نیروی کار در زمستان ۱۴۰۰، نرخ بیکاری جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر با کاهش ۰/۳ واحد درصدی نسبت به فصل مشابه سال ۱۳۹۹ به ۹/۴ درصد رسیده که البته ۰/۵ واحد درصد از فصل پاییز ۱۴۰۰ بیشتر است. علاوه بر این، سهم اشتغال ناقص (کار کمتر از ۴۴ ساعت در هفته) رقم ۱۰/۷ درصد را در این فصل ثبت کرده است. سایر شاخص های بازار کار مثل نرخ مشارکت و نسبت اشتغال در وضعیت مطلوبی نبوده و روندی نزولی دارند.

در زمستان ۱۴۰۰ نرخ بیکاری برای مردان ۸/۴ درصد و برای زنان ۱۴/۹ درصد بوده است. به این ترتیب نسبت به فصل مشابه سال قبل نرخ بیکاری مردان بدون تغییر باقی مانده، اما نرخ بیکاری زنان کاهش ۱/۶ واحد درصدی داشته است. نکته قابل توجه کاهش ۱۱۱/۵ هزار نفری زنان فعال نسبت به زمستان ۱۳۹۹ با وجود افزایش ۳۷۴/۳ هزار نفری جمعیت زنان در سن کار است. در مقام مقایسه، به جمعیت مردان فعال ۸۱/۷ هزار نفر و به جمعیت مردان در سن کار ۳۴۶/۹ هزار نفر افزوده شده است. در سال های اخیر به طور مستمر بر جمعیت زنان در سن کار افزوده شده، در حالی که از جمعیت زنان فعال کاسته شده است. در بهار سال ۱۳۹۷ حدود ۵/۶ میلیون نفر از زنان کشور توان و تمایل به انجام کار داشتند، در حالی که این رقم در زمستان سال ۱۴۰۰ به ۴/۱ میلیون نفر تنزل یافته است. از جمعیت ۲/۵ میلیون نفری بیکاران کشور در زمستان ۱۴۰۰، ۱/۶ میلیون نفر جوانان ۱۸ تا ۳۵ ساله بوده اند و نرخ بیکاری برای این بازه سنی ۱۶/۶ درصد محاسبه شده است که نسبت به زمستان سال ۱۳۹۹

جدول ۴- شاخص‌های اصلی بازار کار ایران به تفکیک جنسیت برای جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر

زمستان ۱۴۰۰		زمستان ۱۳۹۹				
زن	مرد	کل	زن	مرد	کل	
۱۲/۸	۶۸/۰	۴۰/۴	۱۳/۳	۶۸/۵	۴۰/۹	نرخ (درصد)
مشارکت اقتصادی جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر						
۴/۱	۲۱/۵	۲۵/۶	۴/۲	۲۱/۴	۲۵/۶	تعداد (میلیون نفر)
۱۰/۹	۶۲/۳	۳۶/۶	۱۱/۱	۶۲/۸	۳۶/۹	نسبت (درصد)
اشتغال جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر						
۳/۵	۱۹/۷	۲۳/۲	۳/۵	۱۹/۷	۲۳/۱	تعداد (میلیون نفر)
۱۴/۹	۸/۴	۹/۴	۱۶/۵	۸/۴	۹/۷	نرخ (درصد)
بیکاری جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر						
۰/۶	۱/۸	۲/۴	۰/۷	۱/۸	۲/۵	تعداد (میلیون نفر)
۲۶/۵	۱۴/۳	۱۶/۶	۲۹/۰	۱۴/۰	۱۶/۸	نرخ (درصد)
بیکاری جوانان ۱۸ تا ۳۵ ساله						
۰/۵	۱/۲	۱/۶	۰/۶	۱/۲	۱/۷	تعداد (میلیون نفر)
۲۰/۸	۹/۷	۱۳/۰	۲۳/۵	۱۰/۰	۱۴/۱	نرخ (درصد)
بیکاری فارغ‌التحصیلان آموزش عالی						
۰/۴	۰/۵	۰/۹	۰/۵	۰/۵	۱/۰	تعداد (میلیون نفر)
۴/۲	۱۱/۹	۱۰/۷	۴/۶	۱۱/۹	۱۰/۸	سهم جمعیت دارای اشتغال ناقص زمانی (درصد)

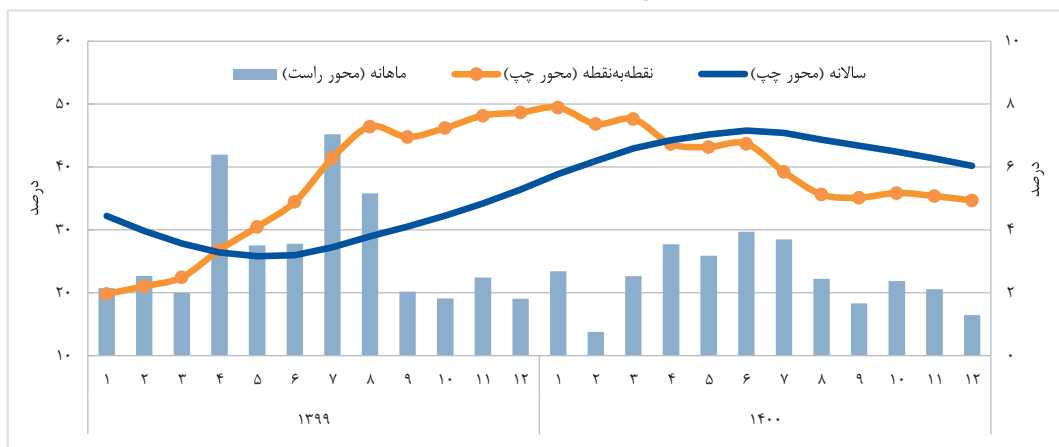
مأخذ: مرکز آمار ایران، چکیده نتایج طرح آمارگیری نیروی کار در زمستان ۱۴۰۰

۲. قیمت‌ها و تورم

شد تا نرخ تورم سالانه در انتهای اسفندماه با کاهش ۵/۶ واحد درصدی نسبت به شهریورماه، به ۴۰/۲ درصد برسد. بالاترین نرخ تورم در اسفندماه سال ۱۴۰۰ مربوط به گروه کالاهای خوراکی، آشامیدنی‌ها و دخانیات بوده است. این گروه رشد ۱/۷ درصدی قیمت‌ها را نسبت به بهمن‌ماه سال ۱۴۰۰ تجربه کرد، در حالی که کالاهای غیرخوراکی و خدمات با رشد قیمت ماهانه ۱/۱ درصدی مواجه شدند. از طرفی، نرخ تورم نقطه‌به‌نقطه، همگام با نرخ تورم سالانه روند نزولی را تجربه کرد و در اسفندماه سال ۱۴۰۰ در محدوده ۳۴/۷ درصد قرار گرفت که نسبت به شهریورماه کاهش قابل توجه ۹/۰ واحد درصدی را نشان می‌دهد. نمودار ۳ انواع نرخ تورم شاخص قیمت مصرف‌کننده را برای خانوارهای کل کشور نشان می‌دهد.

عدد شاخص قیمت مصرف‌کننده (۱۳۹۵=۱۰۰) برای خانوارهای کل کشور، در اسفندماه سال ۱۴۰۰ به ۴۰۱/۵ رسید که نسبت به ماه مشابه سال گذشته ۳۴/۷ درصد افزایش نشان می‌دهد. بر این اساس نرخ تورم ماهانه با ۰/۸ واحد درصد کاهش نسبت به بهمن‌ماه سال ۱۴۰۰، به ۱/۳ درصد رسید. بررسی نرخ تورم ثبت‌شده در این ماه و مقایسه این رقم با ماه‌های قبل در سال ۱۴۰۰ نشان می‌دهد که اسفند دومین رکورد را در میان کمترین نرخ‌های تورم ماهانه به ثبت رسانده است. نرخ تورم ماهانه در انتهای فصل زمستان (اسفندماه) نسبت به انتهای فصل پاییز (آذرماه) کاهش ۰/۴ واحد درصدی را تجربه کرد. در شش ماهه نخست سال ۱۴۰۰ روند نرخ تورم سالانه همچنان صعودی بود و در شهریور به ۴۵/۸ درصد رسید، اما در نیمه دوم سال ۱۴۰۰ این روند معکوس

نمودار ۳- شاخص قیمت مصرف‌کننده خانوارهای کل کشور

مأخذ: مرکز آمار ایران، گزارش شاخص بهای مصرف‌کننده، شماره‌های مختلف

را تجربه کردند. با توجه به وزن بالای این کالاها، نرخ تورم ماهانه کل کالاها در حدود ۱/۵ درصد در انتهای اسفندماه ۱۴۰۰ قرار گرفت. از بین ۱۲ بخش عمده سبب مصرفی خانوارهای کشور، چهار بخش «مسکن، آب، برق، گاز و سایر سوخت‌ها»، «خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها»، «حمل و نقل» و «بهداشت و درمان» به ترتیب دارای بیشترین وزن (ضریب اهمیت) بوده، به

گزارش شاخص قیمت مصرف‌کننده مرکز آمار در اسفندماه سال ۱۴۰۰ از رشد سریع‌تر قیمت کالاها در مقایسه با خدمات حکایت دارد که به ترتیب نرخ تورم سالانه ۴۶/۷ درصدی و ۲۹/۸ درصدی را به ثبت رساندند. در این میان کالاهای بادوام و کالاهای کم‌دوام به ترتیب نرخ تورم ماهانه ۰/۰ درصدی و ۳/۷ درصدی را ثبت کردند. این در حالی است که کالاهای بی‌دوام نرخ تورم ماهانه ۱/۵ درصد

نداشته است. در ارتباط با گروه خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها، این بخش اگرچه در اردیبهشت‌ماه نرخ تورم ماهانه منفی ۰/۹ درصدی را ثبت کرد، پس از آن به طور مستمر با افزایش قیمت‌ها مواجه بود و در اسفندماه نیز نرخ تورم ۱/۷ درصدی ماهانه برای آن ثبت شد. در میان اجزای تشکیل‌دهنده بخش خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها، بیشترین و کمترین رشد ماهانه قیمت‌ها به ترتیب متعلق به نان و غلات با رشد ۴/۹ درصدی و میوه و خشکبار با رشد منفی ۵/۴ درصدی بود. همچنین نرخ تورم سالانه و نقطه‌به‌نقطه در گروه خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها با ضریب اهمیت ۲۶/۶ درصدی، به ترتیب ۵۱/۹ درصد و ۴۰/۸ درصد در اسفندماه رقم خورد. جدول ۵ تغییرات شاخص قیمت مصرف‌کننده را برای گروه‌های اصلی سبد خانوار در اسفندماه ۱۴۰۰ نشان می‌دهد که بر اساس ضریب اهمیت مرتب شده‌اند.

طوری که ۷/۷۸ درصد از وزن سبد کالاها و خدمات مصرفی خانوارهای کشور متعلق به این چهار گروه است.

در میان بخش‌های اصلی سبد مصرفی خانوار در محاسبات شاخص قیمت مصرف‌کننده، بیشترین نرخ تورم سالانه و نقطه‌به‌نقطه به ترتیب با ۶۱/۶ درصد و ۵۶/۷ درصد مربوط به بخش هتل و رستوران و کمترین آن‌ها نیز با ۶/۴ درصد و ۴/۰ درصد متعلق به گروه ارتباطات بوده است. از آنجایی که بخش ارتباطات عمدتاً در برگیرنده خدمات غیرقابل تجارت است، سرعت پایین افزایش قیمت‌ها در این بخش قابل انتظار است.

در اسفندماه سال ۱۴۰۰، بیشترین نرخ تورم ماهانه را گروه پوشاک و کفش با ۴/۴ درصد ثبت کرده که ۳/۱ واحد درصد از افزایش ماهانه شاخص کل قیمت مصرف‌کننده بیشتر است. از طرفی، گروه حمل و نقل در این ماه رشد قیمتی

جدول ۵- نرخ تورم شاخص قیمت کالاها و خدمات مصرفی خانوارهای کشور بر حسب بخش‌های اصلی در اسفندماه ۱۴۰۰

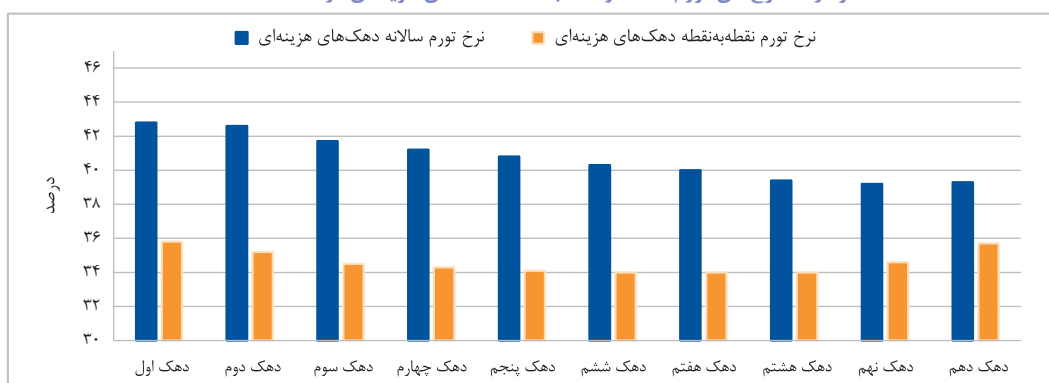
عنوان	ضریب اهمیت	نرخ تورم	
		ماهانه	نقطه به نقطه سالانه
مسکن، آب، برق، گاز و سایر سوخت‌ها	۳۵/۵	۰/۵	۲۶/۸
خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها	۲۶/۶	۱/۷	۵۱/۹
حمل و نقل	۹/۴	۰/۰	۳۷/۵
بهداشت و درمان	۷/۱	۰/۸	۳۸/۷
پوشاک و کفش	۴/۸	۴/۴	۵۱/۳
کالاها و خدمات متفرقه	۴/۲	۲/۴	۴۰/۸
مبلمان و لوازم خانگی	۳/۹	۱/۷	۴۶/۵
ارتباطات	۲/۹	۰/۱	۶/۴
آموزش	۱/۹	۰/۱	۲۵/۰
تفریح و فرهنگ	۱/۷	۱/۱	۳۹/۹
هتل و رستوران	۱/۴	۲/۸	۶۱/۶
دخانیات	۰/۶	۲/۱	۳۵/۹
شاخص کل	۱۰۰/۰	۱/۳	۴۰/۲

ماخذ: مرکز آمار ایران، گزارش شاخص بهای مصرف‌کننده، اسفندماه ۱۴۰۰

نقطه‌به‌نقطه دهک‌های هزینه‌ای در بازه ۳۴/۰ درصد برای دهک ششم، هفتم و هشتم و ۳۵/۸ درصد برای دهک اول ثبت شده است. نکته قابل توجه این است که در زمستان ۱۴۰۰ همچون فصل پاییز این سال، نرخ تورم سالانه به ضرر دهک‌های پایین‌تر بوده، اما نرخ تورم نقطه‌به‌نقطه در حال تغییر مسیر است. در واقع نرخ تورم سالانه چهار دهک بالای هزینه‌ای در محدوده‌ای پایین‌تر از نرخ تورم سالانه کل قرار گرفته است. به این ترتیب خانوارهای کم‌درآمد متحمل هزینه‌های بیشتری نسبت به خانوارهای پردرآمد شده‌اند که از افزایش نابرابری و شکاف بیشتر طبقات حکایت دارد. نمودار ۴ نرخ‌های تورم سالانه و نقطه‌به‌نقطه دهک‌های هزینه‌ای را در اسفند ۱۴۰۰ به تصویر می‌کشد.

در اسفندماه ۱۴۰۰ بیشترین نرخ تورم ماهانه خانوارهای کشور مربوط به استان یزد با ۲/۲ درصد و کمترین نرخ تورم ماهانه متعلق به استان‌های اردبیل و سیستان و بلوچستان با ۰/۶ درصد است. همچنین، بیشترین و کمترین نرخ تورم دوازده ماهه منتهی به اسفندماه ۱۴۰۰ به ترتیب به استان کهگیلویه و بویراحمد با نرخ ۴۸/۲ درصد و استان همدان با نرخ ۳۶/۳ درصد تعلق داشته است. از طرف دیگر در این ماه، نرخ تورم سالانه دهک‌های مختلف هزینه‌ای در بازه ۳۹/۲ درصد برای دهک نهم تا ۴۲/۸ درصد برای دهک اول نوسان داشته است. در فصل زمستان سال ۱۴۰۰، فاصله بین این دو نرخ نسبت به انتهای پاییز (آذرماه) افزایش ۰/۱ واحد درصدی داشته است. علاوه بر این، نرخ تورم

نمودار ۴- نرخ‌های تورم سالانه و نقطه‌به‌نقطه دهک‌های هزینه‌ای در اسفندماه ۱۴۰۰

ماخذ: مرکز آمار ایران، گزارش شاخص بهای مصرف‌کننده براساس دهک‌های هزینه‌ای، اسفندماه ۱۴۰۰

۳. تراز پرداختها

آخرین آمار مربوط به موازنه پرداخت‌های خارجی کشور که در زمان تهیه این گزارش از سوی بانک مرکزی منتشر شده، مربوط به نه ماهه نخست سال ۱۴۰۰ است. موازنه پرداخت‌ها که از حاصل جمع سه جزء حساب جاری، خالص حساب سرمایه و اشتباهات و از قلم افتادگی‌های محاسباتی به دست می‌آید، در نه ماهه نخست سال ۱۴۰۰ معادل منفی ۲/۳ میلیارد دلار بوده است. این در حالی است که در مدت مشابه سال ۱۳۹۹ این رقم معادل منفی ۲/۸ میلیارد دلار گزارش شده بود. بررسی اجزای مربوطه نشان می‌دهد که از یک سو کسری ۷۰۴ میلیون دلاری حساب جاری در نه ماهه نخست سال ۱۳۹۹ به مازاد قابل توجه ۸/۲ میلیارد دلاری در مدت مشابه سال ۱۴۰۰ تبدیل شده و از سوی دیگر کسری خالص حساب سرمایه با افزایش چشمگیر ۹۶/۵ درصدی (حدود دو برابر) به ۱۰/۱ میلیارد دلار بالغ شده است. در عین حال، اشتباهات و از قلم افتادگی‌ها با کاهش قابل توجه از بیش از ۳ میلیارد دلار به سطح نسبتاً نازل منفی ۲۸۵ میلیون دلار رسیده است.

حساب جاری از چهار جزء حساب کالا، حساب خدمات، حساب درآمد و حساب انتقالات جاری تشکیل شده است. حساب کالا (تراز بازرگانی کالایی) که اختلاف ارزش صادرات و واردات کالاها را منعکس می‌کند، با افزایشی قابل توجه از منفی ۰/۷ میلیارد دلار در مدت مشابه سال ۱۳۹۹ به مثبت ۸/۲ میلیارد دلار در نه ماهه نخست سال ۱۴۰۰ بالغ شده است. در مجموع، تجارت کالایی کشور (مجموع ارزش صادرات و واردات) در این مدت ۴۹/۲ درصد بیشتر از مدت مشابه سال ۱۳۹۹ رقم خورده، اما رشد صادرات شدیدتر از رشد واردات بوده است و همین امر منجر به افزایش قابل توجه حساب کالا شده است. علاوه بر تسهیل محدودیت‌های مربوط به کرونا در سطح جهان، عامل اصلی این مهم را

باید به بهبود قابل توجه صادرات نفتی ایران مربوط دانست. ارزش واردات کالا در نه ماهه نخست سال ۱۴۰۰ معادل ۴۴/۲ میلیارد دلار و ۳۴/۲ درصد بیشتر از مدت مشابه سال ۱۳۹۹ بوده، در حالی که ارزش صادرات کالا در همین مدت با رشد ۶۳/۷ درصدی به ۵۶/۰ میلیارد دلار بالغ شده است. در نه ماهه نخست سال ۱۴۰۰ ارزش صادرات نفتی ۹۱/۲ درصد و ارزش صادرات غیرنفتی ۴۳/۲ درصد افزایش یافته است. به این ترتیب صادرات نفتی که در پی تحریم‌های جدید آمریکا به سطوحی بسیار کمتر از صادرات غیرنفتی تنزل یافته بود، در نه ماهه نخست سال ۱۴۰۰ به سطح صادرات غیرنفتی نزدیک شده و به ۲۷/۹ میلیارد دلار رسیده است. صادرات غیرنفتی در همین مدت ۲۸/۱ میلیارد دلار بوده است.

از سوی دیگر، واردات نفتی و گازی کشور در نه ماهه نخست سال ۱۴۰۰ نزدیک به صفر (حدود ۱۶۶ هزار دلار) بوده و تقریباً کل واردات ۴۴/۲ میلیارد دلاری کالا در این مدت مربوط به کالاهای غیرنفتی بوده است. در نتیجه این تحولات، مازاد تراز بازرگانی نفتی در مقایسه با مدت مشابه سال ۱۳۹۹ نزدیک به دو برابر شده و کسری تراز بازرگانی غیرنفتی با افزایش ۲۱/۰ درصدی به ۱۶/۱ میلیارد دلار در نه ماهه نخست سال ۱۴۰۰ بالغ شده است. کسری حساب خدمات نیز در این مدت بیشتر شده و به ۳/۸ میلیارد دلار در نه ماهه نخست سال ۱۴۰۰ رسیده، در حالی که کسری حساب درآمد با کاهش اندک مواجه شده و به ۳/۱۶ میلیون دلار تنزل یافته است. مازاد حساب انتقالات جاری با کاهش اندک ۳/۰ درصدی نسبت به نه ماهه نخست سال ۱۳۹۹، معادل ۴۷۴ میلیون دلار در نه ماهه نخست سال ۱۴۰۰ ثبت شده است. جدول ۶ جزئیات موازنه پرداخت‌ها را نشان می‌دهد.

جدول ۶- جزئیات موازنه پرداخت‌ها (میلیون دلار)

درصد تغییر نه ماهه نخست ۱۴۰۰ به نه ماهه نخست ۱۳۹۹	نه ماهه نخست ۱۴۰۰	نه ماهه نخست ۱۳۹۹	
-	۸,۲۰۸	-۷۰۴	حساب جاری
۸۲۵/۸	۱۱,۸۰۱	۱,۲۷۵	حساب کالا
۶۳/۷	۵۶,۰۰۹	۳۴,۲۱۱	صادرات کالا (فوب)
۹۱/۲	۲۷,۹۴۲	۱۴,۶۱۴	صادرات نفتی
۴۳/۲	۲۸,۰۶۷	۱۹,۵۹۷	صادرات غیرنفتی
۳۴/۲	۴۴,۲۰۷	۳۲,۹۳۷	واردات کالا (فوب)
۱۳۵/۹	.	.	گاز و فرآورده‌های نفتی
۳۴/۲	۴۴,۲۰۷	۳۲,۹۳۷	سایر کالا
۷۹/۶	-۳,۷۵۲	-۲,۰۸۹	حساب خدمات
-۱۶/۸	-۳۱۶	-۳۷۹	حساب درآمد
-۳/۰	۴۷۴	۴۸۹	حساب انتقالات جاری
۹۶/۵	-۱۰,۱۳۴	-۵,۱۵۹	خالص حساب سرمایه
-۱۰۹/۴	-۲۸۵	۳,۰۲۹	اشتباهات و از قلم افتادگی
-۲۲/۰	-۲,۲۱۱	-۲,۸۲۴	موازنه کل

مأخذ: بانک مرکزی ایران، گزیده آمارهای اقتصادی، آذر ۱۴۰۰

ارزش ۵۳/۰ میلیارد دلار به کشور وارد و ۱۲۲/۸ میلیون تن کالا به ارزش ۴۸/۶ میلیارد دلار از کشور صادر شده است. بنابراین واردات نسبت به سال قبل از نظر وزنی ۲۲/۲ درصد و از نظر ارزشی ۳۶/۳ درصد افزایش یافته است. صادرات نیز از نظر وزنی و از نظر ارزشی افزایشی به ترتیب ۸/۶ درصدی و ۳۹/۶ درصدی را تجربه کرده است. در نتیجه تحولات تجاری کشور، کسری تراز بازرگانی غیرنفتی گمرکی با افزایش ۸/۱ درصدی به ۴/۴ میلیارد دلار در سال ۱۴۰۰ رسیده است. آمار تجارت خارجی کشور در سال‌های ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰ در جدول ۷ آمده است.

جدول ۷- تجارت خارجی کشور در سال‌های ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰

درصد تغییرات	۱۴۰۰		۱۳۹۹		
	وزن	ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزار تن)	ارزش (میلیون دلار)	
	۲۲/۲	۵۳,۰۱۳	۴۱,۱۹۹	۳۸,۸۸۵	واردات
	۸/۶	۴۸,۶۱۹	۱۲۲,۷۷۵	۳۴,۸۲۰	صادرات
	۲/۸	-۴,۳۹۴	۸۱,۵۷۶	-۴,۰۶۵	تراز بازرگانی غیرنفتی

منابع: گمرک جمهوری اسلامی ایران، گزارش آمار مقدماتی تجارت خارجی طی دوازده ماهه سال ۱۴۰۰

سهمی ۳/۸ درصدی را از کل صادرات ایران به خود اختصاص داده و در جایگاه پنجم قرار گرفته است. این در حالی است که سهم این کشور از صادرات ایران در سال ۱۳۹۹ معادل ۶/۶ درصد بود. به عبارت دیگر در بین پنج شریک عمده صادراتی ایران در سال ۱۴۰۰، کشورهای چین و ترکیه سهم خود را از صادرات ایران نسبت به سال قبل افزایش داده‌اند و از سهم دیگران کاسته شده است. در مجموع پنج شریک عمده صادرات ایران در سال ۱۴۰۰ سهم ۷۴/۲ درصدی از کل صادرات کشور داشته‌اند، در حالی که این رقم در سال ۱۳۹۹ معادل ۷۴/۴ درصد بوده است.

از سوی دیگر، در سال ۱۴۰۰ چین جایگاه اولین صادرکننده به ایران را از دست داده و امارات متحده عربی با صادرات ۱۶/۵ میلیارد دلار کالا به کشور در این مدت سال آن را گرفته است. سهم امارات از کل واردات ایران از ۲۵/۱ درصد در مجموع سال ۱۳۹۹ به ۳۱/۲ درصد در سال ۱۴۰۰ افزایش یافته است. چین با حدود ۱۲/۷ میلیارد دلار صادرات به ایران در این سال، در رتبه دوم شرکای وارداتی ایران قرار گرفته و سهم آن از ۲۵/۳ درصد در سال ۱۳۹۹ به ۲۴/۰ درصد در سال ۱۴۰۰ فرو افتاده است. ترکیه نیز با ۵/۳ میلیارد دلار صادرات به ایران در سال ۱۴۰۰، همچون سال ۱۳۹۹ در جایگاه سوم شرکای وارداتی کشور قرار دارد. سهم این کشور از کل واردات ایران در این سال ۱۰/۰ درصد بوده که ۱/۳ واحد درصد کمتر از سهم این کشور در مجموع سال ۱۳۹۹ است. آلمان که در سال ۱۳۹۹ در جایگاه پنجم شرکای وارداتی ایران با سهم ۴/۸ درصدی از مجموع واردات کشور بود، در سال ۱۴۰۰ با ۱/۹ میلیارد دلار صادرات به ایران و سهم ۳/۶ درصدی از کل واردات کشور در جایگاه چهارم قرار گرفته است. هند دیگر جزو پنج شریک عمده وارداتی ایران نیست و روسیه در سال ۱۴۰۰ با ۱/۷ میلیارد دلار صادرات به ایران و سهم حدود ۳/۱ درصدی از کل واردات کشور جایگاه پنجم را در اختیار گرفته است. در مجموع پنج شریک عمده واردات ایران در سال ۱۴۰۰ سهم ۷۲/۰ درصدی از کل واردات کشور داشته‌اند که تغییری را نسبت به سال ۱۳۹۹ نشان نمی‌دهد.

طبق گزارش بانک مرکزی، کل مانده بدهی خارجی کشور در پایان دی‌ماه ۱۴۰۰ معادل ۸/۵ میلیارد دلار بوده که نسبت به مقطع مشابه سال ۱۳۹۹ کاهش ۹/۷ درصدی را نشان می‌دهد. حدود ۶/۴ میلیارد دلار از این رقم مربوط به بدهی‌های میان‌مدت و بلندمدت است که از کاهش ۱۲/۸ درصدی نسبت به زمان مشابه سال ۱۳۹۹ حکایت دارد. با این حال بدهی‌های خارجی کوتاه‌مدت ایران در این مدت با رشد ۱/۰ درصدی به سطح ۲/۱ میلیارد دلار رسیده است.

آخرین آمار تجارت خارجی منتشرشده از سوی گمرک در زمان تهیه این گزارش مربوط به سال ۱۴۰۰ (دوازده ماهه) است. در این سال تجارت کشور عمدتاً تحت تأثیر رفع محدودیت‌های ناشی از شیوع ویروس کرونا و گسترش واکسیناسیون در مقابله با بیماری کرونا در بسیاری از کشورهای جهان افزایش یافته است. به نظر می‌رسد که رویه سختگیرانه دولت آمریکا در اعمال تحریم‌ها علیه ایران نیز پس از انتخابات اخیر این کشور تا حدی تعدیل شده و این مهم کمک شایانی به رشد تجارت ایران کرده است. در سال ۱۴۰۰ معادل ۴۱/۲ میلیون تن کالا به

متأسفانه آمار مربوط به محصولات عمده وارداتی و صادراتی پس از آغاز دور جدید تحریم‌های آمریکا، از گزارش تحلیل مقدماتی گمرک حذف شده است. با این حال جزئیات صادرات و واردات گمرکی بدون اشاره به ارقام عمده منتشر می‌شود، اگرچه بر اساس مصوبات کمیته مقابله با تحریم‌های وزارت اقتصاد و دارایی، مبنی بر مخاطرات انتشار عمومی آمارهای تجارت خارجی کشور در تشدید تحریم‌ها، اطلاعات مربوط به فصل ۲۷ کتاب مقررات صادرات و واردات (شامل سوخت‌های معدنی، روغن‌های معدنی و محصولات حاصل از تقطیر آنها، مواد قیری و موم‌های معدنی)، از آمار صادرات حذف شده است. این در حالی است که بخش قابل توجهی از ارقام عمده صادراتی کشور در زیرمجموعه فصل ۲۷ قرار دارد. برای مثال ارقام عمده صادراتی در سال ۱۳۹۷ به ترتیب شامل میعانات گازی، گاز طبیعی مایع‌شده، پروپان مایع‌شده و سایر روغن‌های سبک و فرآورده‌ها به جز بنزین بوده‌اند که هر چهار مورد در زیرمجموعه فصل ۲۷ قرار دارند. در سال ۱۴۰۰، صادرات ارقام زیرمجموعه فصل ۲۷ معادل ۱۳/۳ میلیارد دلار بوده و سهم ۲۷/۴ درصدی از کل صادرات کشور داشته که کاهش ۲/۶ واحد درصدی را در مقایسه با سهم این ارقام در مجموع سال ۱۳۹۹ نشان می‌دهد.

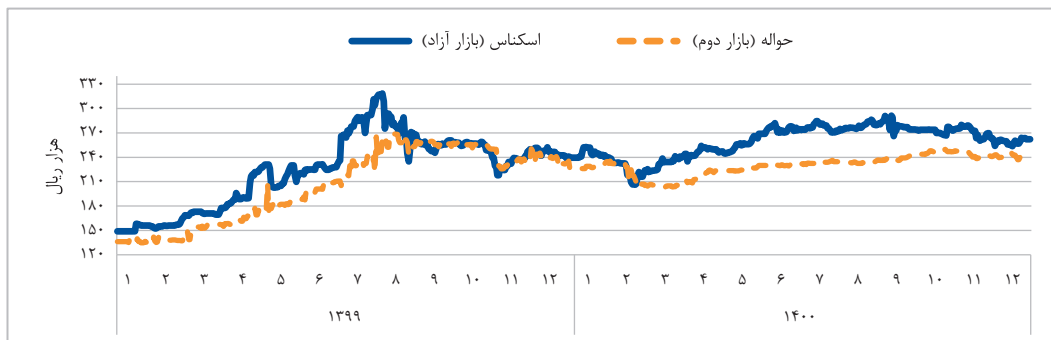
در ارتباط با مقاصد صادراتی کشور در سال ۱۴۰۰، چین با ۱۴/۳ میلیارد دلار واردات از ایران، همچون سال‌های قبل در صدر قرار گرفته و سهمی ۲۹/۵ درصدی از کل صادرات ایران را به خود اختصاص داده است. این سهم در سال ۱۳۹۹ معادل ۲۵/۹ درصد، در سال ۱۳۹۸ معادل ۲۲/۰ درصد و در سال ۱۳۹۷ معادل ۲۰/۸ درصد بود. عراق که در سال‌های ۱۳۹۹، ۱۳۹۸ و ۱۳۹۷ سهم‌های به ترتیب ۲۱/۳ درصدی، ۲۱/۷ درصدی و ۲۰/۱ درصدی از کل صادرات ایران داشت، با واردات ۸/۹ میلیارد دلاری از ایران در سال ۱۴۰۰ و سهم ۱۸/۳ درصدی از کل صادرات کشور، جایگاه دومین کشور واردکننده کالاهای ایرانی را حفظ کرده است. ترکیه با ۶/۱ میلیارد دلار واردات از ایران و سهم ۱۲/۵ درصدی، در جایگاه سوم شرکای صادراتی ایران در سال ۱۴۰۰ بوده است. این کشور در سال ۱۳۹۹ با سهم ۷/۳ درصدی از کل صادرات ایران در جایگاه چهارم قرار گرفته بود و در مجموع سال ۱۳۹۸ با سهم ۱۲/۲ درصدی از مجموع صادرات ایران نیز جایگاه سوم را داشت. امارات متحده عربی به عنوان چهارمین شریک عمده صادراتی ایران، در سال ۱۴۰۰ معادل ۴/۹ میلیارد دلار واردات کالای غیرنفتی از ایران داشته و سهم آن از کل صادرات ایران در این مدت ۱۰/۱ درصد بوده است. افغانستان با واردات ۱/۸ میلیارد دلاری از ایران در سال ۱۴۰۰

۴. بازار ارز

دلار آمریکا در برابر ریال ایران در بازار آزاد معادل ۲۶۰/۱ هزار ریال و ۱۵/۶ درصد بیشتر از متوسط این نرخ در سال ۱۳۹۹ بود. نرخ حواله دلار آمریکا در بازار دوم (نیما) که از نیمه دوم سال ۱۳۹۹ تا ماه‌های ابتدایی سال ۱۴۰۰ فاصله خود را با نرخ دلار در بازار آزاد بسیار کم کرده بود تا شکاف میان این دو نرخ حذف شود، از خردادماه سال ۱۴۰۰ تا اواخر پاییز این سال، با پیشروی نرخ دلار آمریکا در بازار آزاد، مجدداً از نرخ بازار آزاد فاصله گرفت، به نحوی که در ۸ آذرماه سال جاری این اختلاف به ۲۳/۸ درصد رسید. در زمستان ۱۴۰۰ اما با افت تدریجی نرخ دلار در بازار آزاد و ثبات نسبی نرخ حواله دلار در سامانه نیما، این شکاف مجدداً کاهش یافت تا در پایان سال به ۱۰/۱ درصد برسد. نمودار ۵ نرخ برابری دلار آمریکا و ریال ایران را در بازار دوم و بازار آزاد در سال‌های ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰ نمایش می‌دهد.

قیمت دلار آمریکا در برابر ریال ایران در بازار آزاد که در ابتدای سال ۱۴۰۰ معادل ۲۳۹/۶ هزار ریال بود، در ۱۸ اردیبهشت به سطح ۲۰۶/۴ هزار ریال فروافتاد. پس از این تاریخ، روند افزایشی این نرخ آغاز شد تا در ۸ آذرماه به قله ۲۹۱/۲ هزار ریال برسد که پس از انتخابات اخیر ریاست جمهوری آمریکا بی‌سابقه بود. این نرخ البته مربوط به صرافی‌های مجاز بود و در میان صرافی‌های غیرمجاز نرخ دلار آمریکا در برابر ریال ایران فراتر از این ارقام به ثبت رسید. پس از آن نرخ دلار آمریکا اندکی کاهش یافت تا در آخرین روز کاری سال به ۲۶۲/۳ هزار ریال برسد. روند نزولی ملایم نرخ دلار آمریکا در زمستان سال ۱۴۰۰ منجر به افت ۳/۸ درصدی این نرخ (به طور متوسط) در این فصل نسبت به پاییز ۱۴۰۰ شد، اگرچه نسبت به فصل مشابه سال ۱۳۹۹ افزایش ۹/۶ درصدی را تجربه کرد. به طور متوسط در سال ۱۴۰۰ نرخ

نمودار ۵- نرخ برابری دلار آمریکا بر حسب ریال

مأخذ: شبکه اطلاع رسانی طلا، سکه و ارز و پایگاه اینترنتی <https://www.sanarate.ir>

تخصیص یافت. به این ترتیب تأمین ارز با نرخ رسمی در مجموع سال ۱۴۰۰ (با احتساب ماه آخر) حدود ۷ میلیارد دلار بیشتر از ۹/۵ میلیارد دلار ارز تأمین شده با نرخ رسمی در سال ۱۳۹۹ بوده است. به عبارت دیگر رانت توزیع شده از این محل در سال ۱۴۰۰ حدود ۳,۶۰۰ هزار میلیارد ریال ارزیابی می‌شود. علاوه بر این به گفته رییس کل بانک مرکزی، کل ارز تأمین شده در سال ۱۴۰۰ حدود ۵۷ میلیارد دلار بوده است که تنها ۲۹/۳ میلیارد دلار آن از محل عرضه ارز صادرکنندگان در سامانه نیما تأمین شده است.

با بهبود نسبی درآمدهای نفتی و در پی بروز کمبود در برخی نهادهای و کالاهای اساسی، تخصیص ارز با نرخ رسمی در سال ۱۴۰۰ شدت بیشتری گرفت. در قانون بودجه این سال، بانک مرکزی از تخصیص بیش از ۸ میلیارد دلار ارز با نرخ رسمی منع شده بود، اما با مصوبه شورای عالی امنیت ملی به بانک مرکزی اجازه تخصیص بیش از این مقدار داده شد. در عمل و طبق گزارش بانک مرکزی، در یازده ماهه نخست سال ۱۴۰۰ حدود ۱۴/۸ میلیارد دلار ارز با نرخ رسمی برای واردات کالاهای اساسی، دارو، تجهیزات پزشکی و نیز واکسن کرونا

۵. متغیرهای پولی و اعتباری

دولتی در دوره مورد بررسی، رشد ۱۰۲/۱ درصدی سپرده دولت نزد بانک مرکزی، علیرغم افزایش ۴۱/۹ درصدی بدهی دولت به بانک مرکزی بوده است که تا حدی می‌تواند ناشی از دریافت وجوه تنخواه‌گردان خزانه از بانک مرکزی از سوی دولت باشد. بدین ترتیب خالص بدهی دولت به بانک مرکزی از رقم ۵۶/۵ هزار میلیارد ریال در دی ۱۳۹۹ به منفی ۷۸۰/۷ هزار میلیارد ریال در دی ۱۴۰۰ رسیده است. در بازه یک ساله مورد بررسی، مطالبات بانک مرکزی از بانک‌های تجاری دولتی، تخصصی و بانک‌های غیردولتی و مؤسسات اعتباری غیربانکی به ترتیب به میزان ۲۵۸/۶ درصد، ۳۱/۳ درصد و ۲۲/۱ درصد افزایش یافته است.

در مجموع، مهمترین عوامل رشد ۳۵/۵ درصدی پایه پولی از دی ۱۳۹۹ تا دی ۱۴۰۰ به ترتیب شامل رشد خالص دارایی‌های خارجی بانک مرکزی با سهم از رشدی معادل ۲۳/۹ واحد درصد، خالص سایر اقلام با سهم از رشد ۱۸/۴ واحد درصدی و خالص مطالبات بانک مرکزی از بانک‌ها با سهم از رشد ۱۳/۲ واحد درصدی بوده‌اند. خالص مطالبات بانک مرکزی از بخش دولتی سهم از رشد منفی ۲۰/۰ واحد درصدی از رشد پایه پولی (اثر کاهش بر پایه پولی) داشته است. جدول ۸ جزئیات تغییرات پایه پولی و نقدینگی و ضریب فزاینده نقدینگی را در یک سال منتهی به دی ۱۴۰۰ نشان می‌دهد.

آخرین گزارش‌های متغیرهای پولی و ترازنامه سیستم بانکی منتشرشده از سوی بانک مرکزی در زمان تهیه این گزارش مربوط به دی‌ماه ۱۴۰۰ است. بر اساس این گزارش‌ها، پایه پولی در انتهای ماه مذکور به رقم ۵,۶۷۹/۲ هزار میلیارد ریال رسیده که نسبت به ماه مشابه سال ۱۳۹۹ حدود ۳۵/۵ درصد و نسبت به پایان سال ۱۳۹۹ حدود ۲۲/۸ درصد رشد نشان می‌دهد.

در بین اجزای پایه پولی از سمت منابع، بیشترین رشد در بازه یک ساله مربوط به خالص سایر اقلام بانک مرکزی به میزان ۶۹/۹ درصد بوده و پس از آن مطالبات بانک مرکزی از بانک‌ها با رشد ۴۹/۶ درصد قرار دارد. از سوی دیگر، خالص مطالبات بانک مرکزی از بخش دولتی نیز با کاهش چشمگیر ۱,۴۸۱/۸ درصدی در دوره مورد بررسی روبه‌رو شده است. همچنین رشد خالص دارایی‌های خارجی بانک مرکزی (۲۴/۸ درصد) عمدتاً ناشی از افزایش نرخ تسعیر ارز و همچنین استقراض دولت از منابع ارزی صندوق توسعه ملی و دریافت معادل ریالی آن از بانک مرکزی و افزایش نسبی درآمد حاصل از صادرات نفتی دولت بوده است که خود را در رشد ۱۴/۳ درصدی دارایی‌های خارجی بانک مرکزی و کاهش ۷/۰ درصدی بدهی‌های ارزی بانک مرکزی نشان داده است.

دلیل اصلی کاهش قابل توجه خالص مطالبات بانک مرکزی از بخش

جدول ۸- جزئیات نقدینگی و پایه پولی و نرخ رشد اجزای آنها (هزار میلیارد ریال - درصد)

سهم مانده اجزا از مانده نقدینگی در دی ۱۴۰۰	رشد دی ۱۴۰۰ به دی ۱۳۹۹	رشد دی ۱۴۰۰ به اسفند ۱۳۹۹	مانده در پایان دوره (هزار میلیارد ریال)		
			دی ۱۴۰۰	اسفند ۱۳۹۹	دی ۱۳۹۹
					نقدینگی
۱۰۰/۰	۳۹/۸	۲۹/۵	۴۵,۰۱۴/۶	۳۴,۷۶۱/۷	۳۲,۱۹۰/۹
					پول
۱۹/۴	۳۹/۲	۲۶/۴	۸,۷۳۳/۸	۶,۹۰۹/۶	۶,۲۷۲/۵
۱/۶	۱۴/۸	۰/۳	۷۳۷/۱	۷۳۵/۰	۶۴۱/۸
۱۷/۸	۴۲/۰	۲۹/۵	۷,۹۹۶/۷	۶,۱۷۴/۶	۵,۶۳۰/۷
۸۰/۶	۴۰/۰	۳۰/۳	۳۶,۲۸۰/۸	۲۷,۸۵۲/۱	۲۵,۹۱۸/۴
۶/۳	۴۴/۴	۲۴/۳	۲,۸۱۹/۴	۲,۲۶۸/۲	۱,۹۵۲/۸
۷۱/۹	۳۸/۴	۲۹/۷	۳۲,۳۶۱/۵	۲۴,۹۴۵/۰	۲۳,۳۷۵/۹
۲۸/۹	۳۵/۷	۲۸/۲	۱۳,۰۱۴/۸	۱۰,۱۴۹/۲	۹,۵۹۴/۳
۴۳/۰	۴۰/۴	۳۰/۸	۱۹,۳۴۶/۷	۱۴,۷۹۵/۸	۱۳,۷۸۱/۶
۲۳/۵	-۵/۴	-۴/۰	۱۰,۵۶۵/۹	۱۱,۰۰۱/۴	۱۱,۱۶۷/۴
۱۹/۴	۲۴۲/۵	۱۳۳/۹	۸,۷۱۹/۷	۳,۷۲۷/۳	۲,۵۴۶/۱
۰/۰	-۶۶/۷	-۶۶/۷	۰/۱	۰/۳	۰/۳
۰/۰	-۷/۳	-۵/۰	۳/۸	۴/۰	۴/۱
۰/۱	-۱۰/۲	-۸/۹	۵۷/۲	۶۲/۸	۶۳/۷
۲/۴	۸۶/۵	۷۲/۲	۱,۰۹۹/۹	۶۳۸/۹	۵۸۹/۷
					پایه پولی
۱۲/۶	۳۵/۵	۲۳/۸	۵,۶۷۹/۲	۴,۵۸۸/۹	۴,۱۹۱/۰
-	۲۴/۸	۷/۱	۵,۰۳۸/۵	۴,۷۰۲/۷	۴,۰۳۵/۷
-	-۱,۴۸۱/۸	۲۴۷/۳	-۷۸۰/۷	-۲۲۴/۸	۵۶/۵
-	۴۶/۱	۴۹/۶	۱,۷۵۲/۲	۱,۱۷۱/۴	۱,۱۹۹/۳
-	۶۹/۹	-۶۸/۸	-۳۳۰/۸	-۱,۰۶۱/۴	-۱,۱۰۰/۵
۸۷/۴	۳/۲	۴/۶	۷/۹۳	۷/۵۸	۷/۶۸

۷/۹۳ واحد رسید که نسبت به انتهای سال ۱۳۹۹ رشد ۴/۶ درصدی را تجربه کرده است.

بررسی تحولات ترازنامه جمعی بانکها و مؤسسات اعتباری غیربانکی در بازه یک ساله منتهی به دی ۱۴۰۰ نشان می‌دهد که دارایی‌های (بدهی‌های) آنها ۳۹/۱ درصد و در بازه ده ماهه منتهی به دی ۱۴۰۰ حدود ۳۳/۰ درصد افزایش یافته است. بیشترین رشد در بین اجزای دارایی آنها به ترتیب به دارایی‌های خارجی (عمدتاً به دلیل رشد نرخ تسعیر ارز) و بدهی بخش غیردولتی و سپرده نزد بانک مرکزی اختصاص داشته و بدهی بخش دولتی است که کمترین رشد را تجربه کرده است. در سمت بدهی‌ها نیز بیشترین رشد به ترتیب در ردیف وام‌ها و سپرده‌های ارزی (عمدتاً به دلیل رشد نرخ تسعیر ارز) و بدهی به بانک مرکزی مشاهده می‌شود. باید توجه داشت که بخش عمده سپرده‌های دولت نزد شبکه بانکی به مانده سپرده‌های حساب ذخیره ارزی و سپرده‌های ریالی صندوق توسعه ملی مربوط است. حساب سرمایه سیستم بانکی از رقم ۲/۰ هزار میلیارد ریال در دی ۱۳۹۹ به منفی ۶۹/۸ هزار میلیارد در پایان آن سال رسید و با کاهش بیشتر در ده ماهه نخست سال ۱۴۰۰ به منفی ۴۰۳/۸ هزار میلیارد ریال بالغ شده است که نشان از زیان شدید سیستم بانکی در دوره مذکور دارد. این در حالی است که در سال‌های اخیر نرخ تسعیر ارزهای خارجی سیستم بانکی به طور پیوسته افزایش یافته است و همین موضوع تا حدی از زیان خالص آنها کاسته است. اما به دلیل سوء مدیریت منابع بانکی، تحمیل هزینه‌های سنگین به بانک‌ها به دلیل وجود تسهیلات تکلیفی در بودجه سنواتی و اثرات سوء تحریم‌های خارجی و بی‌ثباتی اقتصاد کلان، کفایت سرمایه سیستم بانکی به شدت کاهش یافته که نشان از تشدید ناسلامتی نظام بانکی در سال‌های اخیر دارد. جدول ۹ خلاصه‌ای از تغییرات دارایی‌ها و بدهی‌های بانک‌ها و مؤسسات اعتباری غیربانکی را در دوره مورد بررسی نشان می‌دهد.

نقدینگی در انتهای دی‌ماه سال ۱۴۰۰ با رشدی ۳۹/۸ درصدی نسبت به زمان مشابه سال قبل، به ۴۵,۰۱۴/۶ هزار میلیارد ریال رسید. در بازه یک ساله منتهی به دی ۱۴۰۰، پول و شبه پول به عنوان اجزای نقدینگی به ترتیب ۳۹/۲ درصد و ۴۰/۰ درصد رشد کردند تا سهم آنها از نقدینگی به ۱۹/۴ درصد و ۸۰/۶ درصد برسد. از شهریور ۱۳۹۹ تا پایان آن سال سهم پول در نقدینگی در حال کاهش بود، در حالی که از ابتدای سال ۱۴۰۰ تا پایان شهریور سال ۱۴۰۰ سهم آن در نقدینگی مجدداً افزایش یافت (۲۰/۱ درصد) که تا حدی ناشی از افزایش تدریجی تبدلات مالی افراد ناشی از افت نسبی شیوع کرونا و محدودیت‌های مربوطه و همچنین تداوم منفی بودن شدید نرخ بهره حقیقی (بالا بودن نرخ تورم نسبت به نرخ سپرده بانکی) در اقتصاد ایران بود، اما سهم آن در انتهای دی ۱۴۰۰ با کاهش ۰/۷ واحد درصدی نسبت به شهریور ۱۴۰۰ روبه‌رو شده است. باید توجه داشت که روند افزایشی سهم پول از نقدینگی که به دلیل افزایش شدید نااطمینانی در اقتصاد پس از اعمال مجدد تحریم‌ها و انتظارات تورمی بالا از سال ۱۳۹۷ آغاز شده بود، از فصل سوم سال ۱۳۹۹ به دلیل مشخص شدن نتیجه انتخابات آمریکا و افت نسبی انتظارات تورمی تعدیل شد و پس از آن سهم مذکور در فاصله ۱۹ تا ۲۰ درصد در نوسان بوده است. این در حالی است که در صورت به نتیجه نرسیدن مذاکرات احیای برجام، امکان معکوس شدن سریع این روند وجود دارد و می‌تواند اثرات تورمی قابل توجهی داشته باشد. از سوی دیگر، در یک سال منتهی به دی ۱۴۰۰، سپرده‌های غیردولتی (شبه پول) با رشدی معادل ۴۰/۰ درصد مواجه شدند. بیشترین افزایش به ترتیب در اجزای متفرقه و سپرده‌های قرض‌الحسنه اتفاق افتاده و پس از آنها رشد سپرده‌های سرمایه‌گذاری بلندمدت و کوتاه‌مدت عامل رشد شبه پول بوده‌اند. در نهایت، ضریب فزاینده نقدینگی با این‌که در سال ۱۳۹۹ کاهش یافته بود، در ده ماه نخست ۱۴۰۰ مجدداً با افزایش روبرو شد و به

جدول ۹- خلاصه دارایی‌ها و بدهی‌های بانک‌ها و مؤسسات اعتباری غیربانکی (هزار میلیارد ریال)

درصد تغییر دی ۱۴۰۰ نسبت به	سهم دی ۱۴۰۰			مانده در پایان دوره (هزار میلیارد ریال)				
	اسفند ۱۳۹۹	دی ۱۳۹۹	غیردولتی و غیربانکی	تخصصی دولتی	تجاری دولتی	دی ۱۴۰۰	اسفند ۱۳۹۹	دی ۱۳۹۹
	۳۹/۱	۳۳/۰	۴۸,۲۰۵/۸	۱۰,۵۰۵/۶	۱۵,۸۴۲/۹	۷۴,۵۵۴/۳	۵۶,۰۶۱/۱	۵۳,۵۸۸/۶
	۵۰/۴	۵۱/۵	۸,۵۳۰/۷	۳,۴۰۱/۳	۱,۹۹۲/۷	۱۳,۹۲۴/۷	۹,۱۹۲/۸	۹,۲۶۰/۴
	۲۴/۱	۴۹/۱	۵۳/۲	۱۳/۱	۳۴/۵	۱۰۰/۸	۶۷/۶	۸۱/۲
	۳۹/۶	۲۷/۹	۳,۳۸۰/۸	۳۴۲/۲	۱,۱۱۸/۳	۴,۸۴۱/۳	۳,۷۸۶/۳	۳,۴۶۸/۰
	۱۰/۰	۳/۳	۲,۲۰۴/۰	۷۸۴/۹	۱,۲۶۴/۵	۴,۲۵۳/۴	۴,۱۱۶/۵	۳,۸۶۶/۸
	۵۲/۶	۳۹/۴	۲۲,۳۹۸/۹	۴,۶۴۲/۳	۶,۵۱۶/۲	۳۳,۵۵۷/۴	۲۴,۰۶۵/۴	۲۱,۸۵۳/۷
	۱۸/۷	۲۰/۵	۱۱,۶۳۸/۲	۱,۳۲۱/۸	۴,۹۱۶/۷	۱۷,۸۷۶/۷	۱۴,۸۳۲/۵	۱۵,۰۵۸/۵
	۳۹/۱	۳۳/۰	۴۸,۲۰۵/۸	۱۰,۵۰۵/۶	۱۵,۸۴۲/۹	۷۴,۵۵۴/۳	۵۶,۰۶۱/۱	۵۳,۵۸۸/۶
	۴۰/۳	۳۰/۱	۲۹,۸۰۷/۴	۳,۸۶۸/۲	۱۰,۶۰۱/۹	۴۴,۲۷۷/۵	۳۴,۰۲۶/۷	۳۱,۵۴۹/۱
	۴۶/۱	۴۹/۶	۷۹۱/۲	۵۸۷/۳	۳۷۳/۷	۱,۷۵۲/۲	۱,۱۷۱/۴	۱,۱۹۹/۳
	۵/۲	۲۳/۵	۴۸/۲	۱۵۲/۹	۲۱۴/۶	۴۱۵/۷	۳۳۶/۵	۳۹۵/۳
	-	۴۷۸/۵	۲۱۷/۷	۳۵۷/۲	-۹۷۸/۷	-۴۰۳/۸	-۶۹/۸	۲/۰
	۴۹/۴	۴۷/۲	۷,۰۷۵/۲	۲,۹۱۸/۶	۱,۸۰۶/۳	۱۱,۸۰۰/۱	۸,۰۱۹/۰	۷,۸۹۷/۲
	۳۳/۲	۳۲/۹	۱۰,۲۶۶/۱	۲,۶۲۱/۴	۳,۸۲۵/۱	۱۶,۷۱۲/۶	۱۲,۵۷۷/۳	۱۲,۵۴۵/۷

ماخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، گزیده آمارهای اقتصادی

سپرده‌ها (پس از کسر سپرده قانونی) از رقم ۸۱/۲ درصد در آذر ماه ۱۳۹۹ به ۸۱/۷ درصد در آذر ماه ۱۴۰۰ رسید که نشان از افزایش تمایل و توان تسهیلات‌دهی سیستم بانکی در این دوره دارد. همچنین متوسط نسبت ذخیره قانونی در پایان پاییز سال ۱۴۰۰ به ۹/۹۳ درصد بالغ شد که در مقایسه با رقم ۱۰/۰۳ درصدی در آذر ماه سال قبل کاهش اندکی نشان می‌دهد. در جدول ۱۰ جزئیات مربوطه ارائه شده است.

مانده کل تسهیلات اعطایی بانک‌ها و مؤسسات اعتباری غیربانکی در پایان آذر ۱۴۰۰ با رشد ۴۶/۶ درصدی نسبت به زمان مشابه سال قبل به ۳۷,۱۷۵/۱ هزار میلیارد ریال رسید. از سوی دیگر مانده سپرده‌های نزد سیستم بانکی در همین بازه زمانی با رشد ۴۳/۶ درصدی به ۵۰,۵۴۱/۴ هزار میلیارد ریال بالغ شد که پس از کسر سپرده قانونی به ۴۵,۵۲۲/۰ هزار میلیارد ریال می‌رسد. در نتیجه این تحولات، نسبت تسهیلات به

جدول ۱۰- مانده تسهیلات و سپرده‌های ریالی و ارزی بانک‌ها و مؤسسات اعتباری غیربانکی در پایان دوره (هزار میلیارد ریال)

درصد تغییر آذر ۱۴۰۰ نسبت به	اسفند ۱۳۹۹		آذر ۱۴۰۰	اسفند ۱۳۹۹	آذر ۱۳۹۹	اسفند ۱۳۹۸	اسفند ۱۳۹۷	
	آذر ۱۳۹۹	اسفند ۱۳۹۹	آذر ۱۴۰۰	اسفند ۱۳۹۹	آذر ۱۳۹۹	اسفند ۱۳۹۸	اسفند ۱۳۹۷	
	۴۴/۶	۳۳/۱	۳۷,۱۷۵/۰	۲۷,۹۲۲/۷	۲۵,۷۰۹/۳	۱۹,۳۵۵/۸	۱۵,۰۹۰/۲	تسهیلات (هزار میلیارد ریال)
	۴۳/۶	۳۰/۴	۵۰,۵۴۱/۴	۳۸,۷۵۴/۶	۳۵,۲۰۵/۹	۲۷,۱۶۲/۸	۲۰,۶۷۳/۴	سپرده‌ها (هزار میلیارد ریال)
	۴۳/۷	۳۰/۷	۴۵,۵۲۲/۰	۳۴,۸۲۴/۰	۳۱,۶۷۳/۰	۲۴,۳۸۱/۱	۱۸,۵۶۸/۳	سپرده‌ها پس از کسر سپرده قانونی (هزار میلیارد ریال)
	-	-	۹/۹۳	۱۰/۱۴	۱۰/۰۳	۱۰/۲۴	۱۰/۱۸	نسبت ذخیره قانونی (درصد)
	-	-	۸۱/۷	۸۰/۲	۸۱/۲	۷۹/۴	۸۱/۳	نسبت تسهیلات به سپرده‌ها پس از کسر سپرده قانونی (درصد)

مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، گزیده آمارهای بانکی

تسهیلات سرمایه در گردش پرداخت‌شده در این مدت، ۳۶/۶ درصد به تنهایی به بخش صنعت و معدن اختصاص یافت. به عبارت دیگر از کل تسهیلات پرداختی به بخش صنعت و معدن حدود ۷۹/۲ درصد آن با هدف مذکور پرداخت شد. پس از تأمین سرمایه در گردش، تسهیلات پرداختی با هدف ایجاد بیشترین سهم (۱۱/۵ درصد از کل تسهیلات پرداختی به همه بخش‌ها) را داشت که قسمت عمده آن نیز به بخش‌های خدمات و صنعت و معدن تخصیص داده شد. جدول ۱۱ جزئیات تسهیلات پرداختی به تفکیک بخش‌های اقتصادی و سهم اهداف مختلف از دریافت آنها را طی ۱۱ ماهه نخست سال ۱۴۰۰ نشان می‌دهد.

براساس اطلاعات ارسالی سیستم بانکی در سامانه سمات، تسهیلات پرداختی بانک‌ها و مؤسسات اعتباری غیربانکی طی ۱۱ ماهه نخست سال ۱۴۰۰ با رشدی معادل ۵۸/۴ درصد نسبت به مدت مشابه سال قبل به ۲۵,۴۳۲/۹ هزار میلیارد ریال رسید. بیشترین سهم از تسهیلات پرداختی در این مدت به ترتیب به بخش‌های خدمات، صنعت و معدن و بازرگانی با سهم‌های ۴۱/۵ درصد، ۳۰/۵ درصد و ۱۵/۳ درصد اختصاص یافت. بخش‌های کشاورزی و ساختمان و مسکن نیز سهمی اندک به ترتیب در حدود ۶/۹ درصد و ۵/۷ درصد داشتند. از کل تسهیلات پرداختی به همه بخش‌های اقتصادی، حدود ۶۶/۰ درصد آن با هدف تأمین سرمایه در گردش پرداخت شد. از کل

جدول ۱۱- تسهیلات پرداختی به تفکیک بخش‌های اقتصادی و سهم اهداف مختلف از دریافت آنها

هدف از دریافت / بخش اقتصادی	۱۱ ماهه نخست ۱۴۰۰										
	کشاورزی	صنعت و معدن	مسکن و ساختمان	بازرگانی	خدمات	متفرقه	کل بخش‌ها در ۱۱ ماهه ۱۴۰۰	کل بخش‌ها در سال ۱۳۹۹	کل بخش‌ها در ۱۱ ماهه ۱۳۹۹	رشد ۱۱ ماهه نخست ۱۴۰۰ نسبت به کل سال ۱۳۹۹ (درصد)	رشد ۱۱ ماهه نخست ۱۴۰۰ به ۱۱ ماهه نخست ۱۳۹۹ (درصد)
مجموع کل (هزار میلیارد ریال)	۱,۷۶۵/۵	۷,۷۶۵/۶	۱,۴۴۵/۵	۳,۸۹۵/۷	۱۰,۵۵۰/۰	۱۰/۷	۲۵,۴۳۲/۹	۱۸,۹۸۹/۲	۱۶,۰۶۰/۵	۳۳/۹	۵۸/۴
سهم اهداف در هر بخش (درصد)											
ایجاد	۱۹/۰	۱۳/۷	۲۲/۳	۳/۲	۱۰/۳	۴/۸	۱۱/۵	۱۲/۸	۱۲/۴	۲۰/۵	۴۷/۶
تأمین سرمایه در گردش	۶۹/۴	۷۹/۲	۲۹/۲	۴۷/۲	۶۷/۷	۸۵/۷	۶۶/۰	۶۱/۳	۶۰/۶	۴۴/۲	۷۲/۳
تعمیر	۰/۴	۱/۰	۱۹/۳	۰/۲	۱/۸	۰/۵	۲/۲	۲/۲	۲/۴	۳۰/۵	۴۳/۲
توسعه	۶/۸	۵/۴	۵/۹	۵/۹	۱۰/۰	۷/۶	۷/۵	۱۱/۲	۱۱/۳	-۱۰/۲	۵/۲
خرید کالای شخصی	۱/۳	۰/۴	۰/۰	۴۳/۳	۰/۶	۰/۰	۷/۱	۷/۹	۸/۴	۱۹/۵	۳۲/۹
خرید مسکن	۰/۱	۰/۲	۲۱/۷	۰/۲	۰/۷	۰/۱	۱/۶	۱/۵	۱/۶	۴۳/۸	۶۲/۲
سایر	۳/۱	۰/۱	۱/۶	۰/۱	۹/۱	۱/۳	۴/۱	۳/۱	۳/۳	۸۰/۲	۹۸/۷

مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، گزارش تسهیلات پرداختی به تفکیک بخش‌های اقتصادی و هدف از دریافت طی ۱۱ ماهه ابتدایی سال ۱۴۰۰

۶. وضعیت مالی دولت

می‌شوند، رشدی را نسبت به لایحه پیشنهادی دولت تجربه نکرده، اما منابع عمومی رشد ۱/۶ درصدی داشته است. شایان ذکر است منابع عمومی از سه بخش درآمدهای عمومی (مالیات، حقوق ورودی و درآمد حاصل از مالکیت دولت)، واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای (عمدتاً صادرات نفت و واگذاری اموال دولتی) و واگذاری دارایی‌های مالی (عمدتاً فروش اوراق بدهی و برداشت از صندوق توسعه ملی) تشکیل شده است. خزانه‌داری این منابع را در سه دسته اعتبارات هزینه‌ای (عمدتاً جبران خدمات کارکنان و پرداخت‌های مربوط به صندوق‌های بازنشستگی)، تملک دارایی‌های سرمایه‌ای (پرداخت‌های عمرانی) و تملک دارایی‌های مالی (بازپرداخت بدهی‌های قبلی) به مصرف می‌رساند. جدول ۱۲ نمای کلی قانون بودجه سال ۱۴۰۱ را به تصویر می‌کشد.

قانون بودجه سال ۱۴۰۱ پس از بررسی شورای اسلامی و اعمال ملاحظات شورای نگهبان توسط مجلس، در واپسین روز کاری سال ۱۴۰۰ به تصویب رسید و برای اجرا ابلاغ شد. منابع و مصارف بودجه کل کشور در قانون مصوب رشد اندک ۰/۶ درصدی را نسبت به لایحه تقدیمی دولت دارد. بودجه کل کشور از دو بخش بودجه شرکت‌های دولتی و بودجه عمومی دولت تشکیل شده است. بودجه شرکت‌های دولتی در مقایسه با لایحه سال ۱۴۰۱ تغییری نداشته است. از طرفی، بودجه عمومی دولت در قانون بودجه سال ۱۴۰۱ به ترتیب معادل ۱/۵ درصد و ۱۱/۲ درصد نسبت به لایحه بودجه سال جاری و قانون بودجه سال ۱۴۰۰ (سقف دوم) رشد نشان می‌دهد. درآمدهای اختصاصی که توسط دستگاه‌های دولتی ایجاد شده و در همان دستگاه دولتی ایجادکننده هزینه

جدول ۱۲- نمای کلی قانون بودجه کل کشور سال ۱۴۰۱ (هزار میلیارد ریال - درصد)

منابع						
عنوان	قانون ۱۴۰۱	لایحه ۱۴۰۱	قانون بودجه ۱۴۰۰		رشد قانون ۱۴۰۱ به قانون ۱۴۰۰ (سقف دوم)	رشد قانون ۱۴۰۱ به لایحه ۱۴۰۱
			سقف اول	سقف دوم		
درآمدها	۶,۹۹۶/۰	۶,۶۴۴/۱	۴,۵۴۹/۰	۴,۴۸۰/۰	۵۳/۸	۵/۳
واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای	۵,۱۷۷/۵	۴,۰۸۴/۵	۳,۹۵۵/۰	۲,۲۵۰/۰	۳۰/۹	۲۶/۸
واگذاری دارایی‌های مالی	۱,۷۶۷/۹	۲,۹۹۱/۵	۴,۲۷۵/۰	۲,۶۴۰/۰	-۵۸/۶	-۴۰/۹
جمع منابع عمومی	۱۳,۹۴۱/۳	۱۳,۷۲۰/۰	۱۲,۷۷۹/۰	۹,۳۷۰/۰	۹/۱	۱/۶
درآمدهای اختصاصی	۱,۳۳۲/۴	۱,۳۳۲/۴	۹۵۸/۰	۹۵۸/۰	۳۹/۱	۰/۰
منابع بودجه عمومی دولت	۱۵,۲۷۳/۷	۱۵,۰۵۲/۴	۱۳,۷۳۷/۰	۱۰,۳۲۸/۰	۱۱/۲	۱/۵
منابع شرکت‌های دولتی	۲۲,۳۱۴/۱	۲۲,۳۱۴/۱	۱۵,۷۱۳/۰	۱۵,۷۱۳/۰	۴۲/۰	۰/۰
منابع بودجه کل کشور	۳۶,۵۳۲/۰	۳۶,۳۱۰/۷	۲۸,۸۲۳/۰	۲۵,۴۱۳/۵	۲۶/۷	۰/۶
مصارف						
عنوان	قانون ۱۴۰۱	لایحه ۱۴۰۱	قانون بودجه ۱۴۰۰		رشد قانون ۱۴۰۱ به قانون ۱۴۰۰ (سقف دوم)	رشد قانون ۱۴۰۱ به لایحه ۱۴۰۱
			سقف اول	سقف دوم		
هزینه‌ها	۹,۹۹۰/۱	۹,۶۵۱/۹	۹,۱۸۹/۲	۶,۹۹۰/۰	۸/۷	۳/۵
تملك دارایی‌های سرمایه‌ای	۲,۶۰۱/۲	۲,۵۱۸/۲	۱,۶۲۲/۶	۱,۴۶۰/۰	۴۷/۶	۳/۳
تملك دارایی‌های مالی	۱,۳۵۰/۱	۱,۵۵۰/۰	۱,۸۲۷/۴	۹۲۰/۰	-۲۶/۱	-۱۲/۹
جمع مصارف عمومی	۱۳,۹۴۱/۳	۱۳,۷۲۰/۰	۱۲,۷۷۹/۲	۹,۳۷۰/۰	۹/۱	۱/۶
از محل درآمدهای اختصاصی	۱,۳۳۲/۴	۱,۳۳۲/۴	۹۵۸/۰	۹۵۸/۰	۳۹/۱	۰/۰
مصارف بودجه عمومی دولت	۱۵,۲۷۳/۷	۱۵,۰۵۲/۴	۱۳,۷۳۷/۲	۱۰,۳۲۸/۰	۱۱/۲	۱/۵
مصارف شرکت‌های دولتی	۲۲,۳۱۴/۱	۲۲,۳۱۴/۱	۱۵,۷۱۳/۰	۱۵,۷۱۳/۰	۴۲/۰	۰/۰
مصارف بودجه کل کشور	۳۶,۵۳۲/۰	۳۶,۳۱۰/۷	۲۸,۸۲۳/۰	۲۵,۴۱۳/۵	۲۶/۷	۰/۶

مأخذ: قانون و لایحه بودجه کل کشور سال ۱۴۰۱ و قانون بودجه کل کشور سال ۱۴۰۰

دارایی‌های مالی معادل ۱,۳۷۳/۶ هزار میلیارد ریال برآورد شده بود. با توجه به عدم اعطای مجوز این برداشت از سوی رهبری، در فرآیند تبدیل لایحه به قانون این ردیف بودجه‌ای توسط مجلس شورای اسلامی حذف شد. علاوه بر این، با توجه به گزارش مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی و اظهارات نمایندگان مجلس، صادرات نفت و میعانات گازی از یک میلیون و ۲۰۰ هزار بشکه در روز با قیمت ۶۰ دلار در هر بشکه در لایحه به یک میلیون و ۴۰۰ هزار بشکه در روز با قیمت ۷۰ دلار در هر بشکه در قانون بودجه ۱۴۰۱ تغییر کرده است. جدول ۱۳ فروض و نحوه برآورد درآمدهای نفتی در قانون بودجه سال ۱۴۰۱ را به تصویر می‌کشد.

دولت در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱، ۲۰ واحد درصد از سهم صندوق توسعه ملی (سهم ۴۰ واحد درصدی از درآمدهای حاصل از صادرات نفتی مطابق با قانون برنامه ششم توسعه) را برای خود در نظر گرفته بود که تحت عنوان استقراض از صندوق توسعه ملی در زیرمجموعه واگذاری دارایی‌های مالی جزء منابع عمومی خود لحاظ کرده بود. با توجه به فروض ضمنی لایحه بودجه ۱۴۰۱، سهم ۴۰ درصدی صندوق توسعه ملی از صادرات نفت، میعانات گازی و خالص صادرات گاز طبیعی برابر با ۱۱/۹ میلیارد دلار محاسبه می‌شود که بر اساس نرخ تسعیر پیش‌بینی شده در بودجه (۲۳۰ هزار ریال به ازای هر دلار) معادل ۲,۷۴۷/۱ هزار میلیارد ریال می‌شود و استقراض ۲۰ واحد درصدی از سهم صندوق توسعه ملی در زیرمجموعه واگذاری

جدول ۱۳- برآورد درآمدهای نفتی در قانون و لایحه بودجه سال‌های ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱ (بر اساس فروض ضمنی)

فروض	لایحه ۱۴۰۰	قانون ۱۴۰۰	لایحه ۱۴۰۱	قانون ۱۴۰۱	رشد قانون ۱۴۰۱ به قانون ۱۴۰۰ (درصد)	رشد قانون ۱۴۰۱ به لایحه ۱۴۰۱ (درصد)
میزان صادرات نفت و میعانات گازی (هزار بشکه در روز)	۲,۳۰۰/۰	۲,۳۰۰/۰	۱,۲۰۰/۰	۱,۴۰۰/۰	۰/۰	۱۶/۷
قیمت هر بشکه نفت خام (دلار)	۴۰/۰	۴۰/۰	۶۰/۰	۷۰/۰	۰/۰	۱۶/۷
سهم شرکت ملی نفت از صادرات نفت و میعانات گازی (درصد)	۱۴/۵	۱۴/۵	۱۴/۵	۱۴/۵	۰/۰	۰/۰
سهم شرکت ملی گاز از صادرات گاز طبیعی (درصد)	۱۴/۵	۱۴/۵	۱۴/۵	۱۴/۵	۰/۰	۰/۰
سهم صندوق توسعه ملی از صادرات نفتی و گازی (درصد)	۳۸/۰	۳۸/۰	۴۰/۰	۴۰/۰	۰/۰	۵/۳
سهم دولت از صادرات نفت و میعانات گازی (درصد)	۴۷/۵	۴۷/۵	۴۵/۵	۴۵/۵	۰/۰	-۴/۲
سهم دولت از خالص صادرات گاز طبیعی (درصد)	۴۷/۵	۴۷/۵	۴۵/۵	۴۵/۵	۰/۰	-۴/۲
نرخ تسعیر درآمدهای ارزی در بودجه (هزار ریال به ازای هر دلار)	۱۱۵/۰	۱۱۵/۰	۲۳۰/۰	۲۳۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰
خالص صادرات گاز (میلیارد دلار)	۲/۹	۲/۹	۳/۶	۳/۶	۰/۰	۲۳/۴
کل درآمد ارزی حاصل از صادرات نفت خام و میعانات گازی (میلیارد دلار)	۳۳/۶	۳۳/۶	۲۶/۳	۳۵/۸	۶/۵	۳۶/۱
سهم صندوق توسعه ملی از کل درآمدهای ارزی (میلیارد دلار)	۱۳/۹	۱۳/۹	۱۱/۹	۱۵/۷	۱۳/۵	۳۱/۸
سهم شرکت نفت از کل درآمدهای ارزی حاصل از صادرات نفت و میعانات گازی (میلیارد دلار)	۴/۹	۴/۹	۳/۸	۵/۲	۶/۵	۳۶/۱
سهم شرکت گاز از درآمدهای ارزی ناشی از خالص صادرات گاز (میلیارد دلار)	۰/۴	۰/۴	۰/۵	۰/۵	۰/۰	۲۳/۴
سهم دولت از کل درآمدهای ارزی ناشی از صادرات نفت خام و میعانات گازی (میلیارد دلار)	۱۶/۰	۱۶/۰	۱۲/۰	۱۶/۳	۲/۰	۳۶/۱
سهم دولت از کل درآمدهای ارزی ناشی از خالص صادرات گاز (میلیارد دلار)	۱/۴	۱/۴	۱/۶	۱/۶	۱۸/۳	۰/۰
منابع حاصل از صادرات نفت خام و میعانات گازی (هزار میلیارد ریال) - سهم دولت	۱,۸۳۴/۳	۱,۸۳۴/۳	۲,۷۵۰/۲	۳,۷۴۳/۳	۱۰۴/۱	۳۶/۱
منابع حاصل از خالص صادرات گاز طبیعی (هزار میلیارد ریال) - سهم دولت	۱۵۸/۴	۱۵۸/۴	۳۷۴/۶	۳۷۴/۶	۱۳۶/۵	۰/۰
مازاد منابع حاصل از صادرات نفت خام، میعانات گازی و خالص صادرات گاز طبیعی نسبت به منابع پیش‌بینی شده	۰/۰	۶۰۰/۰	۰/۰	۰/۰	-	-
تحويل نفت خام به اشخاص حقیقی، حقوقی، تعاونی و خصوصی بر اساس قیمت بورس انرژی یا قیمت‌های منطقه‌ای	۰/۰	۹۰۰/۰	۰/۰	۰/۰	-	-
کل درآمد نفتی (هزار میلیارد ریال) - سهم دولت	۱,۹۹۲/۷	۳,۴۹۲/۷	۳,۱۲۴/۸	۴,۱۱۸/۰	۱۷/۹	۳۱/۸

ماخذ: لایحه و قانون بودجه ۱۴۰۰، لایحه و قانون بودجه ۱۴۰۱ و فروض ضمنی آن طبق گزارش مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی و اظهارات نمایندگان مجلس

در لایحه و قانون بودجه ۱۴۰۱، فرض شده است که کل درآمد نفتی دولت با نرخ ETS^۲ (۲۳۰ هزار ریال به ازای هر دلار) تسعیر شود. اگرچه اختصاص درآمدهای ارزی نفتی به واردات کالاهای اساسی با نرخ رسمی (۴۲ هزار ریال به ازای هر دلار) در لایحه

تقدیمی دولت حذف شده بود، اما با الحاق یک بند به تبصره یک قانون بودجه ۱۴۰۱، به دولت اجازه داده شد تا معادل سقف ردیف ۱۸ جدول مصارف هدفمندی یارانه‌ها (مربوط به جبران حذف نرخ ارز ترجیحی)، ارز با نرخ رسمی تخصیص دهد. بر این اساس،

۲. متوسط نرخ سامانه‌های سنا و نیما. سامانه سنا مربوط به معاملات ارز به صورت اسکناس در صرافی‌های مجاز و سامانه نیما مربوط به حواله‌های ارزی است.

شده است. در واقع منابع ناشی از فروش خوراک به واحدهای پتروشیمی داخلی با فرض فروش ۱۴۵ هزار بشکه در روز به قیمت ۶۶/۵ دلار (۹۵ درصد فوب)، حدود ۳/۵ میلیارد دلار می‌شود که پس از تسعیر با نرخ ۲۳۰ هزار ریال به ازای هر دلار، معادل حدود ۸۰۰ هزار میلیارد ریال خواهد شد. اما اشتباه محاسبات لایحه بودجه این است که همه فروش خوراک (میعانات گازی و گاز طبیعی) به پتروشیمی‌های داخلی سهم دولت نیست و باید ۱۴/۵ درصد آن بابت سهم شرکت‌های ملی نفت و گاز کسر شود. به این ترتیب سهم ۸۵/۵ درصدی دولت معادل ۶۹۲/۱ هزار میلیارد ریال برآورد می‌شود که مغایرت ۱۰۰/۴ هزار میلیارد ریالی با سرجمع ارقام کلان درآمدهای نفتی در قانون دارد. جدول ۱۴ به بررسی این مغایرت‌ها می‌پردازد.

تأمین مابه‌التفاوت نرخ ارز ترجیحی از نرخ ETS جهت تأمین کالاهای اساسی به تبصره ۱۴ (هدفمندی یارانه‌ها) منتقل شد و از بودجه عمومی دولت منابعی برای آن در نظر گرفته نشد. ارقام کلان درآمدهای نفتی عنوان شده در قانون همچون لایحه بودجه ۱۴۰۱، با محاسبات سرجمع این درآمدها بر اساس فروض ضمنی مغایرت دارد. در جدول ۲ درآمدهای نفتی بر پایه فروض ضمنی قانون بودجه ۱۴۰۱ برآورد شده است که حدود ۸۰۰ هزار میلیارد ریال کمتر از اعداد ثبت شده در قانون تحت عنوان درآمدهای نفتی است. این اختلاف به منابع حاصل از فروش خوراک به واحدهای پتروشیمی داخلی مربوط می‌شود که در سال‌های ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰ به تبصره ۱۴ منتقل شده بود، اما در لایحه و قانون ۱۴۰۱ این ردیف به صورت ضمنی به منابع عمومی و درآمدهای نفتی اضافه

جدول ۱۴- برآورد درآمدهای نفتی (براساس فروض ضمنی) در قانون بودجه سال ۱۴۰۱ و مقایسه با ردیف‌های قانون ۱۴۰۱- هزار میلیارد ریال

عنوان	لایحه بودجه ۱۴۰۰	قانون بودجه ۱۴۰۰	لایحه بودجه ۱۴۰۱	قانون بودجه ۱۴۰۱	برآورد قانون ۱۴۰۱	اختلاف برآورد (بر اساس فروض ضمنی) با ارقام قانون ۱۴۰۱
درآمدهای نفتی	۱,۹۹۲/۷	۳,۴۹۲/۷	۳,۸۱۸/۵	۴,۹۱۰/۵	۴,۱۱۸/۰	۷۹۲/۵
فروش نفت خام و میعانات گازی (تسعیر به نرخ ETS)	۱,۵۳۱/۲	۱,۵۳۱/۲	۳,۱۵۵/۴	۴,۱۶۴/۱	۳,۴۹۶/۵	۶۶۷/۶
منابع حاصل از خالص صادرات گاز طبیعی (تسعیر به نرخ ETS)	۳۷۹/۹	۳۷۹/۹	۴۵۷/۰	۴۷۴/۸	۳۴۹/۹	۱۲۴/۹
سه درصد فروش نفت خام برای مناطق نفت‌خیز و محروم (تسعیر به نرخ ETS)	۸۱/۶	۸۱/۶	۲۰۶/۰	۲۷۱/۵	۲۷۱/۵	۰/۰
مازاد منابع حاصل از صادرات نفت خام، میعانات گازی و خالص صادرات گاز طبیعی نسبت به منابع پیش‌بینی شده (تسعیر به نرخ ETS)	۰/۰	۶۰۰/۰	۰/۰	۰/۰	۰/۰	۰/۰
تحویل نفت خام به اشخاص حقیقی، حقوقی، تعاونی و خصوصی بر اساس قیمت بورس انرژی یا قیمت‌های منطقه‌ای (تسعیر به نرخ ETS)	۰/۰	۹۰۰/۰	۰/۰	۰/۰	۰/۰	۰/۰

ماخذ: لایحه و قانون بودجه ۱۴۰۰، لایحه و قانون بودجه ۱۴۰۱ و فروض ضمنی آن طبق گزارش مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی و اظهارات نمایندگان مجلس

مالیات‌های مستقیم نسبت به لایحه بودجه ۱۴۰۱ تغییری نداشته است. آنچه موجب تغییر در ارقام درآمدهای مالیاتی شده است، به زیرمجموعه مالیات‌های غیرمستقیم برمی‌گردد. در قسمت مالیات بر کالاها و خدمات، ۰/۲۷ درصد از ۴ واحد درصد مالیات بر ارزش افزوده سهم شهرداری‌ها که در لایحه تقدیمی دولت حذف شده بود، به منابع مالیات‌های غیرمستقیم اضافه شده و برابر ۴۴/۸ هزار میلیارد ریال برآورد شده است. همچنین ردیفی تحت عنوان «مالیات موضوع درآمد حاصل از صادرات مواد خام و محصولات معدنی» با مبلغ ۱۰ هزار میلیارد ریال به این بخش مالیاتی اضافه شده است. بدین ترتیب، در قانون بودجه ۱۴۰۱، مالیات بر کالاها و خدمات با رشد ۲/۷ درصدی نسبت به لایحه به ۲,۰۹۱/۴ هزار میلیارد ریال رسیده است. افزون بر این، مالیات بر واردات (حقوق ورودی) با رشد ۳۷/۹ درصدی نسبت به لایحه بودجه ۱۴۰۱ همراه بوده است و ردیف حقوق ورودی سایر کالاها رشد ۱۴/۷ درصدی را نسبت به لایحه مذکور تجربه کرده است. علاوه بر این، ردیف حقوق ورودی خودرو که در لایحه پیشنهادی دولت حذف شده بود، دوباره اضافه و منابع برآورد شده از این ردیف درآمدی در قانون برابر با ۱۸۸/۵ هزار میلیارد ریال لحاظ شده است. همچنین ردیفی تحت عنوان «حقوق ورودی گوشی‌های موبایل بیشتر از ۶۰۰ دلار» در نظر گرفته شده است.

اعتبارات هزینه‌ای در قانون بودجه ۱۴۰۱ با رشد ۳/۵ درصدی نسبت به

به هر حال سهم دولت از درآمدهای نفتی (صادرات نفت، میعانات گازی، خالص صادرات گاز و سهم ۸۵/۵ درصدی فروش خوراک به واحدهای پتروشیمی) با فروض مورد توجه این سند، به ۴,۸۱۰/۱ هزار میلیارد ریال بالغ خواهد شد که ۲۹/۴ درصد بیشتر از لایحه بودجه ۱۴۰۱ است. افزایش درآمدهای نفتی در قانون بودجه ۱۴۰۱ نسبت به لایحه بودجه ۱۴۰۱ به دلیل افزایش قیمت و میزان فروش نفت، کسری ناشی از عدم استقراض دولت به میزان ۲۰ واحد درصد از سهم صندوق توسعه ملی (معادل ۱,۳۷۲/۰۶ هزار میلیارد ریال تسعیر شده با نرخ ۲۳۰ هزار ریال به ازای هر دلار) را جبران می‌کند.

اعتبارات تملک‌داری‌های سرمایه‌ای در قانون نسبت به لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ رشد اندک ۳/۳ درصدی داشته است. همچنین سهم این اعتبارات از مصارف عمومی در قانون بودجه سال ۱۴۰۱ با افزایش ۰/۳ واحد درصد نسبت به لایحه پیشنهادی دولت به ۱۸/۷ درصد رسیده است. به این ترتیب، تراز سرمایه‌ای در قانون با رشد ۶۴/۴ درصدی نسبت به لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ از ۱,۵۶۶/۳ هزار میلیارد ریال به ۲,۵۷۵/۳ هزار میلیارد ریال رسیده است.

در قانون بودجه ۱۴۰۱ سهم درآمدهای مالیاتی از کل منابع عمومی (با لحاظ حقوق ورودی) با افزایش ۱/۹ واحد درصدی از ۳۸/۴ درصد در لایحه به ۴۰/۳ درصد رسیده است. این درآمدها رشد ۵۳/۸ درصدی نسبت به قانون بودجه سال ۱۴۰۰ داشته است. شایان ذکر است

عدم اخذ مجوز رهبری جهت استقراض ۲۰ واحد درصدی از صندوق توسعه ملی موجب حذف این ردیف در زیرمجموعه واگذاری دارایی‌های مالی شده است. در مجموع، واگذاری دارایی‌های مالی در قانون با رشد منفی ۴۰/۹ درصدی نسبت به لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ به ۱,۷۶۷/۹ هزار میلیارد ریال رسیده و سهم ۱۲/۷ درصدی از منابع عمومی دارد که نسبت به لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ با کاهش ۹/۱ واحد درصدی مواجه است.

در بخش تملک دارایی‌های مالی، در فرآیند تبدیل لایحه به قانون رشد منفی ۱۲/۹ درصدی تجربه شده تا از حدود ۱,۵۵۰/۰ هزار میلیارد ریال به ۱,۳۵۰/۰ هزار میلیارد ریال کاهش یابد. بر این اساس، تراز مالی در قانون بودجه سال ۱۴۰۱ برابر با ۴۱۷/۸ هزار میلیارد ریال برآورد شده است که کاهش ۷۱ درصدی را نسبت به لایحه نشان می‌دهد. جدول ۱۵ اختلاف منابع و مصارف عمومی در قانون و لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ را نمایش می‌دهد.

لایحه بودجه این سال به ۹,۹۹۰/۱ هزار میلیارد ریال رسیده است که سهم ۷۲/۰ درصدی از مصارف عمومی دارد. بدین ترتیب، کسری تراز عملیاتی با رشد منفی ۰/۵ درصدی از ۳,۰۰۷/۸ هزار میلیارد ریال در لایحه تقدیمی به ۲,۹۹۴/۱ هزار میلیارد ریال در قانون بودجه ۱۴۰۱ رسیده است.

در قانون بودجه سال ۱۴۰۱، مطابق معمول تلاش شد تا بخشی از ناترازی بودجه از طریق واگذاری دارایی‌های مالی جبران شود. در این میان، انتشار اوراق بدهی دولت برابر با ۱۰,۳۰/۰ هزار میلیارد ریال در نظر گرفته شد که نسبت به لایحه بودجه ۱۴۰۱ رشد ۱۷/۰ درصدی داشته است. در این میان، انتشار اوراق مالی اسلامی جهت تجهیز فضاهای آموزشی با رشد ۱۵۰ درصدی به ۵۰ هزار میلیارد ریال رسیده است. همچنین، جهت تکمیل طرح‌های آبرسانی، راه روستایی، طرح‌های هادی روستایی و تکمیل طرح‌های مهار آب‌های مرزی ۱۲۰ هزار میلیارد ریال اوراق مالی اسلامی منتشر خواهد شد. علاوه بر این،

جدول ۱۵- مابه‌التفاوت قانون و لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ (هزار میلیارد ریال)

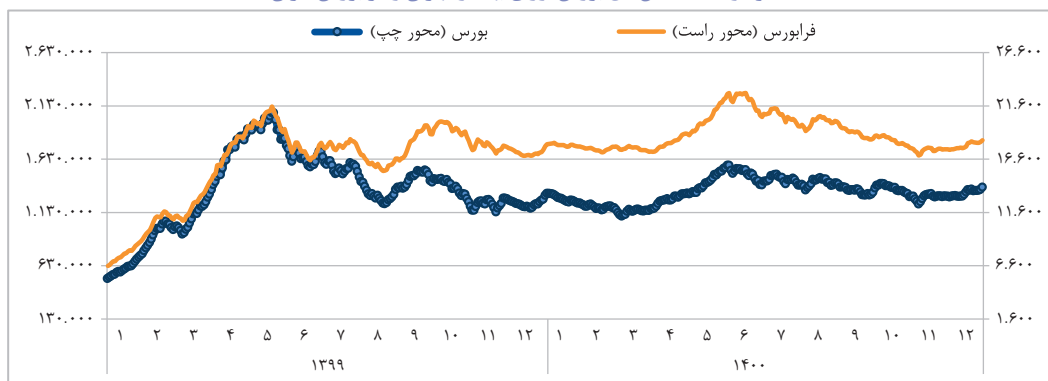
شرح	اختلاف قانون از لایحه ۱۴۰۱
منابع عمومی	۲۲۱/۳
درآمدهای عمومی	۳۵۱/۹
مالیات بر واردات	۲۹۴/۵
حقوق ورودی سایر کالاها	۱۰۵/۰
حقوق ورودی خودرو	۱۸۸/۵
حقوق ورودی گوشی‌های موبایل بیشتر از ۶۰۰ دلار	۱/۰
مالیات بر کالا و خدمات	۵۴/۸
بخشی از مالیات بر ارزش افزوده شهرداری‌ها برای توسعه ورزش	۴۴/۸
مالیات موضوع درآمد حاصل از صادرات مواد خام و محصولات معدنی	۱۰/۰
سایر درآمدها	۲/۶
درآمدهای حاصل از مالکیت دولت	۸/۳
درآمدهای حاصل از فروش کالاها و خدمات	۳/۵
درآمدهای حاصل از جرایم و خسارات	-۱۶/۷
درآمدهای متفرقه	۷/۶
واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای	۱,۰۹۳/۰
درآمدهای نفتی	۱,۰۹۳/۰
منابع حاصل از صادرات نفت	۱,۰۰۹/۷
صادرات میعانات گازی و خالص صادرات گاز طبیعی	۱۷/۸
سه درصد صادرات نفت خام، میعانات و خالص صادرات گاز	۶۵/۵
واگذاری دارایی‌های مالی	-۱,۲۲۳/۶
فروش اوراق مالی اسلامی	۱۵۰/۰
انتشار اوراق مالی اسلامی جهت تجهیز آموزش و پرورش و مدارس	۳۰/۰
انتشار اوراق مالی اسلامی جهت تکمیل طرح‌های آبرسانی و راه روستایی، هلال احمر و طرح‌های هادی روستایی	۲۰/۰
انتشار اوراق مالی اسلامی (تکمیل طرح‌های مهار آب‌های مرزی)	۱۰۰/۰
استفاده از صندوق توسعه ملی	-۱,۳۷۳/۶
مصارف عمومی	۲۲۱/۳
هزینه‌های	۳۳۸/۲
تملک دارایی‌های سرمایه‌ای	۸۳/۰
تملک دارایی‌های مالی	-۱۹۹/۹

۷. بازار سرمایه

لایحه بودجه ۱۴۰۱ موجب نزولی شدن دوباره روند شاخص کل بورس تا اوایل بهمن‌ماه (پنجم بهمن‌ماه) شد، به گونه‌ای که شاخص کل بورس در انتهای این دوره در محدوده ۱,۲۰۷ هزار واحد قرار گرفت و کاهش ۱۳/۶ درصدی را ثبت کرد. ابلاغ تصمیمات ستاد هماهنگی اقتصادی دولت در حمایت از بازار توسط معاون اول رئیس‌جمهور و نیز افزایش قابل توجه قیمت جهانی نفت منجر به رشد ۱۳/۲ درصدی شاخص کل بورس از هفته دوم بهمن‌ماه تا انتهای اسفندماه ۱۴۰۰ شد و مقدار شاخص کل بورس در آخرین روز کاری اسفندماه برابر با ۱,۳۶۷/۳ هزار واحد ثبت شد. در این میان، فرابورس ایران هم روندی مشابه با شاخص کل بورس اوراق بهادار تهران تجربه کرد. شاخص کل فرابورس در هفته ابتدایی دی‌ماه ۱۴۰۰ رشد ۱/۷ درصدی را ثبت کرد و در ادامه، روند آن نزولی شد و تا اوایل بهمن‌ماه (پنجم بهمن‌ماه) کاهش ۱۰/۰ درصدی را ثبت کرد. از آن پس تا انتهای سال ۱۴۰۰ روند این شاخص صعودی و در آخرین روز کاری اسفندماه با رشد ۸/۴ درصدی نسبت به اوایل بهمن‌ماه به ۱۸/۴ هزار واحد رسید. نمودار ۶ تحولات روزانه شاخص‌های کل بورس و فرابورس را از ابتدای سال ۱۳۹۹ تا انتهای اسفندماه ۱۴۰۰ به تصویر می‌کشد.

افت و در جا زدن شاخص کل بورس در فصل پاییز ۱۴۰۰ و تشدید روند نزولی آن در هفته پایانی آذرماه به واسطه ملاحظات لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ منجر به تصویب ده مصوبه دولت همچون عدم تغییر فرمول حقوق دولتی معادن در سال ۱۴۰۱، انتشار اوراق دولتی در بازار سرمایه با رعایت سقف تا ۵۰ درصد جریان ورودی منابع به بازار سرمایه، تعدیل نرخ گاز سوخت پتروشیمی‌ها و پالایشگاه‌ها در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱، مداخله بانک مرکزی در بازار ثانویه اوراق بدهی به منظور کنترل نرخ سود بین بانکی، افزایش سرمایه ۳۰۰ هزار میلیارد ریالی صندوق تثبیت بازار، اختصاص وجوه حاصل از عرضه اولیه سهام دولتی به بازارگردانی سهام عرضه‌شده و حضور و مشارکت رییس سازمان بورس و اوراق بهادار در کمیته انتشار اوراق دولتی در انتهای آذرماه سال ۱۴۰۰ شد. به دنبال تصویب این بسته برای حمایت از بازار سرمایه، روند شاخص کل در هفته ابتدایی دی‌ماه ۱۴۰۰ صعودی و رشد ۶/۰ درصدی را تجربه کرد و به مرز ۱,۴۰۰ هزار واحد رسید. از آن پس، نااطمینانی در خصوص مذاکرات برجام و چشم‌انداز نرخ ارز در کنار موضع‌گیری متفاوت بین دولت و مجلس در ارتباط با برخی سیاست‌های اقتصادی همچون حذف ارز ترجیحی در

نمودار ۶- شاخص کل بورس اوراق بهادار تهران و فرابورس ایران

مأخذ: سایت اینترنتی بورس اوراق بهادار تهران، قابل دسترسی در <http://new.tse.ir> و فرابورس ایران، قابل دسترسی در <http://ifb.ir>

معاملات ۵۴/۱ درصد کاهش یافت. ارزش بازار در بورس اوراق بهادار تهران و در آخرین روز کاری اسفندماه به ۵۳,۶۰۴/۶ هزار میلیارد ریال رسید که ۲/۶ درصد بیشتر از انتهای اسفندماه سال گذشته است. شاخص هم‌وزن در انتهای فصل زمستان ۱۴۰۰ معادل ۲۰/۸ درصد نسبت به انتهای سال قبل کاهش یافت. این شاخص در طول سال ۱۴۰۰ برخلاف شاخص کل افت را تجربه کرد و به طور متوسط شرکت‌های کوچکتر با کاهش قیمت سهام بیشتری مواجه شدند. جدول ۱۶ اهم این آمار و ارقام را نشان می‌دهد.

براساس گزارش‌های ماهانه بورس تهران، در سال ۱۴۰۰ حدود ۱,۴۰۷/۴ میلیارد سهم در بورس تهران مورد معامله قرار گرفت که ۳۶/۹ درصد کمتر از حجم معاملات سهام در مدت مشابه سال قبل بود. با توجه به کاهش قابل توجه قیمت سهام، ارزش معاملات سهام کاهش ۶۳/۹ درصدی را در همین مدت تجربه کرد و به ۸,۸۴۹/۴ هزار میلیارد ریال رسید. البته ارزش معاملات بازار اوراق بدهی و صندوق‌های قابل معامله در همین مدت به ترتیب رشد‌های ۹۳/۰ درصدی و ۳۷/۰ درصدی را تجربه کرد، اما به دلیل سهم کم آنها از بازار، در نهایت ارزش کل

جدول ۱۶- برخی شاخص‌ها و آمار مهم بورس اوراق بهادار تهران

انتهای دوره					در طول دوره			
شاخص صنعت	شاخص مالی	شاخص کل	شاخص کل هم‌وزن	ارزش بازار	ارزش کل معاملات	ارزش معاملات سهام	حجم معاملات سهام	
(هزار واحد)	(هزار واحد)	(هزار واحد)	(هزار واحد)	(هزار میلیارد ریال)	(هزار میلیارد ریال)	(هزار میلیارد ریال)	(میلیارد سهم)	
۱,۲۶۰/۹	۱,۴۷۵/۰	۱,۳۶۷/۲	۳۴۸/۳	۵۳,۶۰۴/۶	۱۲,۴۱۲/۵	۸,۸۴۹/۴	۱,۴۰۷/۴	۱۴۰۰
۱,۱۵۴/۳	۱,۷۸۲/۲	۱,۳۰۷/۷	۴۳۹/۸	۵۲,۲۲۹/۵	۲۷,۰۱۴/۹	۲۴,۴۹۱/۲	۲,۲۲۹/۹	۱۳۹۹
۹/۲	-۱۷/۲	۴/۶	-۲۰/۸	۲/۶	-۵۴/۱	-۶۳/۹	-۳۶/۹	درصد تغییر

مأخذ: سایت اینترنتی بورس اوراق بهادار تهران، قابل دسترسی در <http://new.tse.ir> و فرابورس ایران، قابل دسترسی در <http://ifb.ir>

همچنین شش شرکت برای اولین بار سهام خود را وارد بورس کردند که در مجموع به تأمین مالی ۴۰/۴ هزار میلیارد ریالی از این طریق منجر شد.

جدول ۱۷ جزئیات روش‌های مختلف تأمین مالی شرکت‌های بورسی را در سال‌های ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰ با هم مقایسه می‌کند.

جدول ۱۷- روش‌های تأمین مالی شرکت‌های حاضر در بورس (هزار میلیارد ریال-درصد)

درصد تغییر ۱۴۰۰ به ۱۳۹۹	۱۳۹۹		۱۴۰۰		
	سهام از کل	ارزش	سهام از کل	ارزش	
۵۰/۹	۱۰۰/۰	۹۳۷/۳	۱۰۰/۰	۱,۴۱۴/۶	جمع کل
-۷۲/۴	۱۵/۶	۱۴۶/۵	۲/۹	۴۰/۴	عرضه اولیه
۸۶/۳	۶۸/۳	۶۴۰/۶	۸۴/۴	۱,۱۹۳/۳	افزایش سرمایه (به جز تجدید ارزیابی دارایی)
-۱۵/۸	۱۴/۴	۱۳۴/۶	۸/۰	۱۱۳/۴	انتشار اوراق بدهی
۳۳۲/۱	۱/۷	۱۵/۶	۴/۸	۶۷/۵	انتشار اوراق اختیار فروش تبعی

مأخذ: شرکت بورس اوراق بهادار تهران، مدیریت آمار و اطلاعات، گزارش فصلی ماهانه بازار، اسفندماه ۱۴۰۰

۸. سایر تحولات

زحمتی به اندازه یک چرخش قلم دارد و این کارفرما است که باید زحمت تعدیل نیرو، کاهش سطح تولید و سوددهی را متحمل شده و نهایتاً نتیجه آن کاهش سطح رفاه واقعی مردم و افزایش نرخ بیکاری خواهد بود، کما این که دولت در مواجهه با افزایش دستمزد کارکنان خود به افزایش ۱۰ درصدی بسنده کرده است.

اما آنچه در این میان به آن توجه نشده است، سهم بالای بنگاه‌های دولتی و شبه دولتی در اشتغال و سطوح نازل بهره‌وری در این بنگاه‌ها است. بدون در نظر گرفتن نیروهای مسلح، تعداد کارمندان دولت به حدود ۲/۵ میلیون نفر بالغ می‌شود. آخرین آمار رسمی از حدود ۶۰۰ هزار نفر نیروی انتظامی و نظامی و حدود ۶۰۳ هزار نفر نیروی شاغل در نهادهای عمومی غیردولتی در سال ۱۳۹۳ حکایت دارد. دریافت‌کنندگان حقوق اشتغال ایثارگران و مستمیری والدین نیز در همین سال حدود ۳۰۰ هزار نفر بوده‌اند. جمع کل تعداد بازنشستگان نیز در کشور به حدود ۵ میلیون نفر می‌رسد. باید توجه داشت که طبق گزارش مرکز آمار ایران، ۲۳/۲ میلیون نفر در زمستان ۱۴۰۰ مشغول به کار بوده‌اند. رشد شاخص بهره‌وری نیروی کار کشور، به جز دو سال ۱۳۹۳ و ۱۳۹۹، در تمام سال‌های دهه ۱۳۹۰ منفی بوده است. طبیعتاً این وضعیت در بنگاه‌های دولتی و شبه دولتی بغرنج‌تر است. در عین حال این بنگاه‌ها معمولاً با افزایش هزینه دستمزد، نسبت به تعدیل نیرو اقدام نمی‌کنند، چرا که از یک طرف خواسته حاکمیت از آنها عدم تعدیل نیرو است و از طرف دیگر نهایتاً زیان خود را به دولت و بانک مرکزی منتقل می‌کنند. به این ترتیب با فرض این که تورم صرفاً یک پدیده پولی است، همچنان افزایش دستمزدها می‌تواند عاملی برای افزایش تورم و کاهش واقعی درآمد و سطح رفاه مردم ایران باشد.

شورای عالی کار پیش از پایان سال ۱۴۰۰ نحوه افزایش دستمزد و حقوق مشمولان قانون کار در سال ۱۴۰۱ را مشخص کرد. تقریباً همزمان با این مهم، قانون بودجه نیز به تصویب رسید تا نحوه افزایش دستمزد و حقوق بازنشستگان و کارکنان بخش دولتی نیز در سال ۱۴۰۱ مشخص شود. بر این اساس، طبق قانون بودجه سال ۱۴۰۱، حداقل حقوق بازنشستگان و کارکنان دولتی معادل ۵۶ میلیون ریال در ماه (۶۰ درصد بیشتر از سال ۱۴۰۰) تعیین شده و برای سطوح بالاتر از حداقل دستمزد معادل ۱۰ درصد افزایش در نظر گرفته شده است.

اما شورای عالی کار حداقل دستمزد برای مشمولان قانون کار را معادل ۴۱/۸ میلیون ریال در ماه در نظر گرفته است که رشد ۵۷/۴ درصدی را نسبت به سال قبل نشان می‌دهد. به این رقم مبلغ ۸/۵ میلیون ریال بن کارگری و ۶/۵ میلیون ریال کمک هزینه مسکن اضافه می‌شود تا حداقل حقوق، افزایشی ۵۳/۳ درصدی را نسبت به سال ۱۴۰۰ داشته باشد. متناسب با شرایط هر فرد می‌تواند ارقامی تحت عنوان حق اولاد و پایه سنواتی به این سطح حداقل دستمزد اضافه شود. برای سایر سطوح دستمزد افزایش ۳۸ درصدی به اضافه مبلغ ثابت ۵/۲ میلیون ریالی در نظر گرفته شده است. طبیعتاً در خصوص ارقام بن کارگری، کمک هزینه مسکن، حق اولاد و پایه سنوآت، تفاوتی بین سطوح مختلف دستمزد وجود ندارد.

برخی از تحلیلگران این سطوح بالای رشد دستمزدها را همچنان در مقایسه با نرخ تورم ناکافی می‌دانند و معتقدند همچنان شاهد کاهش واقعی سطوح دستمزد و رفاه کارکنان و کارگران در سال ۱۴۰۱ خواهیم بود. اما برخی دیگر معتقدند که این سطح افزایشی حقوق مشمولان قانون کار برای دولت که پوستی در بازی ندارد صرفاً

گزارش فصلی تحولات اقتصاد ایران | زمستان ۱۴۰۰

تهیه شده در مدیریت تحقیقات اقتصادی بانک خاورمیانه
کارشناسان: فرشید اسلامبولچی، یاسر پاکدامن، حسین سلطان آبادی

طراح ساختار بصری: حنا ننه نیازمند
گرافیکست و صفحه آرا: میترا دهقانی

ساختمان ادارات مرکزی بانک خاورمیانه

تهران، خیابان احمد قصیر(بخارست)، نبش خیابان پنجم، شماره ۲

تلفن ۴۲۱۷۸۰۰۰ (۰۲۱) فکس ۸۸۷۰۱۰۹۵ (۰۲۱)

کدپستی ۱۵۱۳۶۴۵۷۱۷ صندوق پستی ۴۴۴۵-۱۵۸۷۵

www.middleeastbank.ir info@middleeastbank.ir